

บทที่ 3

ความผิดของนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายอาญาของไทย

การพิจารณาความผิดของบุคคลใดนั้นในประมวลกฎหมายอาญาได้วางโครงสร้างความรับผิดทางอาญาสำหรับการพิจารณาความรับผิดทางอาญาของบุคคลไว้ในมาตรา 59¹ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยความรับผิดทางอาญา ดังนี้

3.1 หลักเกณฑ์การวินิจฉัยความรับผิดทางอาญา

พิจารณาได้ตามหลักเกณฑ์ดังนี้

1. การกระทำครบองค์ประกอบตามที่กฎหมายบัญญัติเป็นความผิดหรือไม่

การกระทำในทางอาญา ได้แก่ การเคลื่อนไหวหรือไม่เคลื่อนไหวร่างกายโดยรู้สำนึกในการกระทำ (Willed movement)² แต่ในบางกรณีการไม่เคลื่อนไหวร่างกายก็อาจเป็นการกระทำในทางอาญาได้ซึ่งเรียกว่า “การละเว้นการกระทำ” เช่น การไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงาน

¹ มาตรา 59 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

“บุคคลจะต้องรับผิดในทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนา เว้นแต่จะได้กระทำโดยประมาทในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดเมื่อได้กระทำโดยประมาท หรือเว้นแต่ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยแจ้งชัดให้ต้องรับผิดแม้ได้กระทำโดยไม่มีเจตนา

กระทำโดยเจตนา ได้แก่ การกระทำโดยรู้สำนึกในการที่กระทำและในขณะเดียวกัน ผู้กระทำประสงค์ต่อผลหรือย่อมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้น

ถ้าผู้กระทำมิได้รู้ชัดเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิด จะถือว่าผู้กระทำประสงค์ต่อผล หรือย่อมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้นไม่ได้

กระทำโดยประมาท ได้แก่ กระทำความผิดมิใช่โดยเจตนาแต่กระทำโดยปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ และผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวังเช่นว่านั้นได้แต่หาได้ใช้เพียงพอไม่

การกระทำ ให้นิยามความรวมถึง การให้เกิดผลอันหนึ่งอันใดขึ้นโดยงดเว้นการที่จักต้องกระทำเพื่อป้องกันผลนั้นด้วย”

² ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, กฎหมายอาญา : หลักและปัญหา พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2547) น. 46.

เป็นต้น นอกจากจะต้องปรากฏว่ามีการกระทำแล้ว บุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาได้นั้นยังจะต้องปรากฏอีกว่าได้กระทำโดยเจตนาที่จะกระทำความผิดด้วยการกระทำนั้นจึงจะเป็นความผิดหากไม่มีเหตุยกเว้นความผิดหรือเหตุยกเว้นโทษให้ แต่อย่างไรก็ตามสำหรับความผิดที่ร้ายแรงบางประการนั้น แม้ผู้กระทำจะมีได้กระทำไปโดยเจตนาแต่หากมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าจะต้องรับผิดชอบแม้กระทำโดยประมาทก็เป็นความผิดอาญาได้ เช่น การกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายก็เป็นความผิดทางอาญา เป็นต้น การกระทำนั้นๆ ก็เป็นความผิดได้เช่นกัน

การกระทำของบุคคลที่ไม่ครบองค์ประกอบความผิดจะถือว่าเป็นการกระทำที่ขาดองค์ประกอบความผิด เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เท่ากับว่าการกระทำนั้นๆ ไม่เป็นความผิด แต่ในทางกลับกัน หากการกระทำของบุคคลใดครบองค์ประกอบความผิดก็ถือว่าเป็นการกระทำที่ครบองค์ประกอบ แต่กรณีนี้ก็ยังไม่วางจะรู้ได้ว่าการกระทำที่ครบองค์ประกอบนี้เป็นความผิดหรือไม่ซึ่งจะต้องพิจารณาเหตุยกเว้นความผิดและเหตุยกเว้นโทษเป็นลำดับต่อไป³

การพิจารณาโครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญาสามารถแยกพิจารณาได้ ดังนี้⁴

1) องค์ประกอบภายนอก ได้แก่

1.1 ผู้กระทำ – ต้องเป็นผู้กระทำที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นผู้กระทำความผิด เช่น ผู้ใดนิติบุคคลใด เป็นต้น

1.2 การกระทำ – การกระทำที่กฎหมายบัญญัติให้การเคลื่อนไหวหรือไม่เคลื่อนไหวเป็นความผิด

1.3 วัตถุประสงค์ที่มุ่งหมายกระทำต่อ (กรรมของการกระทำ)

1.4 ผลของการกระทำ

นอกจากข้อพิจารณาขององค์ประกอบทั้ง 4 ประการดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในการพิจารณาองค์ประกอบภายนอกของการกระทำนั้นก็อาจจะต้องพิจารณาถึงข้อเท็จจริงอื่นๆ ที่อาจทำให้ผู้กระทำต้องรับโทษหนักขึ้นด้วย เช่น การลักทรัพย์ของนายจ้าง การลักทรัพย์ในเวลากลางคืน การฆ่าคนโดยไตร่ตรองไว้ก่อน เป็นต้น

2) องค์ประกอบภายใน จะพิจารณาว่าเป็นการกระทำโดยเจตนาหรือการกระทำโดยประมาทและในบางฐานความผิดก็อาจจะต้องพิจารณาถึงมูลเหตุชักจูงใจในการกระทำความผิดประกอบอีกด้วย นอกจากนี้การกระทำที่จะถือเป็นความผิดก็ต้องเข้าลักษณะการกระทำที่กฎหมาย

³ เพิ่งอ้าง, น. 62.

⁴ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, ความรับผิดชอบของผู้บริหารกิจการทางแพ่งและทางอาญา พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2539) น. 20-23.

บัญญัติว่าเป็นความผิดด้วย เช่น การฉ้อโกง ต้องมีการกระทำที่เป็นการหลอกลวงผู้อื่น การปลอมเครื่องหมายการค้าจะต้องมีการกระทำที่เป็นการปลอมด้วย เป็นต้น

แม้การกระทำใดจะครบองค์ประกอบความผิดแล้วก็ตามแต่การกระทำนั้นก็อาจจะไม่เป็นความผิดหากมีเหตุยกเว้นความผิดไว้ เช่น การกล่าวข้อความบางประการแม้จะเข้าองค์ประกอบความผิดฐานหมิ่นประมาทก็ตามแต่อาจมีเหตุยกเว้นความผิดได้หากเป็นการแสดงความคิดเห็นหรือข้อความใดๆ โดยสุจริตตามมาตรา 329 แห่งประมวลกฎหมายอาญา เป็นต้น หรือหากการกระทำนั้นๆ มีเหตุที่ผู้กระทำมีอำนาจกระทำได้ การกระทำของผู้นั้นก็ไม่ใช่ความผิดซึ่งเหตุที่ผู้กระทำมีอำนาจกระทำได้ (Justification) ได้แก่

3.1 การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68

3.2 การกระทำที่กฎหมายยอมให้กระทำได้ เช่น มาตรา 305 (1) แห่งประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งเป็นการทำแท้งเนื่องจากความจำเป็นเพื่อสุขภาพของมารดา ความยินยอมของผู้เสียหายที่ชอบด้วยกฎหมาย เป็นต้น

หากการกระทำที่ครบองค์ประกอบในข้อแรกแล้วแต่มีเหตุยกเว้นความผิดก็ถือว่าการกระทำดังกล่าวไม่เป็นความผิด แต่หากไม่มีเหตุยกเว้นความผิดแล้วก็จะต้องพิจารณาต่อไปว่ามีเหตุยกเว้นโทษให้แก่ผู้กระทำหรือไม่

การกระทำบางอย่างแม้จะถือว่าเป็นความผิดทางอาญาแล้วก็ตามแต่กฎหมายก็ไม่ลงโทษ เพราะมีเหตุผลบางประการที่ว่า มีเหตุผลสมควรยกเว้นโทษให้ ซึ่งเหตุที่ผู้กระทำได้รับการยกเว้นโทษมีดังนี้

3.1 การกระทำโดยจำเป็นตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 67

3.2 เหตุยกเว้นโทษอื่นๆ ตามประมวลกฎหมายอาญา เช่น

3.2.1 การกระทำความผิดของเด็กอายุไม่เกิน 14 ปี

3.2.2 การกระทำความผิดของคนวิกลจริต

3.2.3 การกระทำความผิดของผู้มีนเมา

3.2.4 การกระทำความผิดตามคำสั่งที่มีชอบด้วยกฎหมายของเจ้าพนักงาน

3.2.5 การกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ในบางความผิดระหว่างสามีภรรยา

การพิจารณาความรับผิดตามโครงสร้างความรับผิดดังกล่าว หากพิจารณาแล้วเห็นว่า การกระทำดังกล่าวครบองค์ประกอบความผิดและไม่มีเหตุยกเว้นความผิดหรือยกเว้นโทษ การกระทำนั้นก็เป็นความผิดและจะต้องได้รับโทษตามกฎหมายต่อไป

โครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญาดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นเป็นหลักที่ใช้ในการพิจารณาความผิดของบุคคล ซึ่งความประสงค์เดิมของผู้ร่างกฎหมายน่าจะมีเจตนารมณ์ที่ใช้เป็นหลักในการพิจารณาความรับผิดชอบเฉพาะผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้น แต่เท่าที่พบจะเห็นได้ว่าศาลได้มีคำพิพากษาลงโทษนิติบุคคลในความผิดหลายๆ ประเภทซึ่งเป็นการผิดประเภทเดียวกันกับบุคคลธรรมดาเป็นผู้กระทำ ซึ่งศาลก็ได้ใช้หลักในการพิจารณาความรับผิดชอบทางอาญาตามโครงสร้างความรับผิดชอบดังกล่าว โดยการพิจารณาองค์ประกอบภายในของผู้กระทำความผิดก็พิจารณาจากผู้แทนของนิติบุคคลซึ่งศาลได้พิพากษาให้ถือการแสดงเจตนาของผู้แทนนิติบุคคลเป็นการแสดงเจตนาของนิติบุคคลตามคำพิพากษาฎีกาที่ 787-788/2506 (ประชุมใหญ่) จึงกล่าวได้ว่าโครงสร้างความรับผิดชอบทางอาญาดังกล่าวให้พิจารณาความรับผิดชอบทางอาญาทั้งผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดาและผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคล

3.2 ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล

ในปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่าในประมวลกฎหมายอาญาของไทยยังไม่มีบทบัญญัติใดที่บัญญัติถึงความรับผิดชอบทางอาญาซึ่งเป็นการรับผิดชอบทั่วไปของนิติบุคคลไว้เป็นการเฉพาะเจาะจงเช่นเดียวกันกับประมวลกฎหมายอาญาของประเทศฝรั่งเศส แต่จะมีบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบของนิติบุคคลไว้ในกฎหมายอื่น เช่น ในพระราชบัญญัติ เป็นต้น และเท่าที่สังเกตได้จากการบัญญัติพระราชบัญญัติต่างๆ มักจะมีการบัญญัติถึงตัวผู้กระทำความผิดไว้ชัดเจนบ้างไม่ชัดเจนบ้าง บางกฎหมายมีการกำหนดฐานะของผู้กระทำความผิดไว้ชัดเจน บางพระราชบัญญัติแม้แต่ในประมวลกฎหมายอาญาก็ใช้คำที่ระบุถึงตัวผู้กระทำความผิดว่า “ผู้ใด” ซึ่งคำนี้เองที่ได้สร้างปัญหาให้กับ ผู้ใช้กฎหมายว่าจะให้หมายรวมถึงนิติบุคคลด้วยหรือไม่ ประการใด

ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทตามกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้ ดังนี้⁵

3.1 กฎหมายที่บัญญัติให้ลงโทษนิติบุคคลโดยตรง เป็นกฎหมายที่กำหนดความผิดและโทษของนิติบุคคลไว้โดยตรง เช่น พระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ พุทธศักราช 2499 พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 ในมาตรา 93 ในส่วนของผู้กระทำซึ่งกฎหมายใช้คำว่า “บริษัท” ความผิดของนิติบุคคลที่บัญญัติ

⁵ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, “ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล,” วารสารนิติศาสตร์, ฉบับที่ 3 ปีที่ 23, (กันยายน 2536), น. 538-540.

ไว้ส่วนใหญ่มักเป็นการไม่กระทำการ เช่น ในมาตรา 43 และมาตรา 44 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 เป็นต้น และโทษที่กำหนดไว้ส่วนใหญ่ก็เป็นเพียงโทษปรับ และผลทางกฎหมายของความผิดประเภทนี้ศาลก็มักจะลงโทษโดยตรงตามกฎหมายนั้นซึ่งในทางนิติวิธีศาลสามารถที่จะตัดสินตามกฎหมายอย่างไม่มีข้อถกเถียงใดๆ ทั้งสิ้น

3.2 กฎหมายที่บัญญัติให้ลงโทษผู้ที่มีฐานะอย่างใดอย่างหนึ่ง กฎหมายจะใช้คำกลางๆ เป็นฐานๆ เช่นนั้นซึ่งเป็นไปได้ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล เช่น ในพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 มาตรา 53 “ผู้รับใบอนุญาต” พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ.2535 ใช้คำว่า “นายจ้าง” เป็นต้น ซึ่งผลของการตีความสามารถตีความไปถึงนิติบุคคลได้เพราะมีฐานนั้นๆ ได้ แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ฝ่ายนิติบัญญัติกลับกำหนดโทษไม่สอดคล้องหรือไม่มีความเหมาะสมกับกรณีที่นิติบุคคลเป็นผู้กระทำความผิดคือ ไม่แยกออกมาเป็นโทษสำหรับนิติบุคคลให้ชัดเจน ในพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 ที่ใช้คำว่า “นายจ้าง” บัญญัติให้รับผิดและมีการระวางโทษให้มีการจำคุกด้วยซึ่งมิใช่โทษที่ใช้กับนิติบุคคลได้ ศาลไทยลงโทษนิติบุคคลตามกฎหมายประเภทนี้แต่ถูกจำกัดโดยสภาพให้ลงโทษได้เพียงโทษปรับ (ฎีกาที่ 480/2524⁶, ฎีกาที่ 674/2520⁷) จึงมีปัญหาว่า ถ้ากฎหมายบัญญัติว่าให้ลงโทษ

⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 480/2524 “โจทก์ฟ้องว่าบริษัทจำเลยที่ 1 เจ้าของโรงงาน และจำเลยที่ 2 กรรมการผู้มีอำนาจลงชื่อแทนบริษัทได้บังอาจระบายน้ำทิ้งลงในแม่น้ำ เป็นการฝ่าฝืนประกาศของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ฯลฯ ขอให้ลงโทษตามพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.2512 มาตรา 39, 50 เมื่อจำเลยรับสารภาพจึงลงโทษจำเลยตามบทบัญญัติซึ่งโจทก์กล่าวมาในฟ้องแล้วได้ แม้โจทก์จะมีได้ระบุมตรา 50 ทวิมาด้วยก็ตาม”

⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 674/2520 “ผู้ที่จะมีความผิดตามพระราชบัญญัติการขนส่ง พ.ศ. 2497 มาตรา 14 ซึ่งห้ามมิให้ผู้ได้รับใบอนุญาตการขนส่งสาธารณะเข้าทำการขนส่งในเส้นทางใดในลักษณะที่เป็นการแข่งขันกับผู้ได้รับใบอนุญาตการขนส่งประจำทางในเส้นทางนั้น คือ ผู้ที่ได้รับใบอนุญาตการขนส่งสาธารณะ เมื่อปรากฏว่าผู้ได้รับใบอนุญาตการขนส่งสาธารณะคือบริษัท พ. จำเลยที่ 1 เป็นเพียงคนขับรถ จำเลยที่ 2 เป็นผู้จัดการฝ่ายเดินรถของบริษัท พ. มิใช่เป็นผู้ได้รับใบอนุญาตการขนส่งสาธารณะ จำเลยทั้งสองจึงไม่มีความผิดความมาตรา 14 ผู้ที่จะมีความผิดตามพระราชบัญญัติการขนส่ง พ.ศ. 2497 มาตรา 51 คือ ผู้ที่ประกอบการรับจัดการขนส่ง โดยไม่ได้รับอนุญาตจากนายทะเบียน เมื่อปรากฏว่าการขนส่งคนโดยสารเป็นการประกอบการรับจัดการขนส่งของบริษัท พ. จำเลยที่ 1 เป็นเพียงบุคคลที่ทำหน้าที่ประจำเครื่องอุปกรณ์การขนส่ง โดยเป็นคนขับหรือควบคุมเครื่องอุปกรณ์การขนส่ง ส่วนจำเลยที่ 2 ดำเนินการ รับจัดการขนส่งแทนบริษัท พ. ในฐานที่เป็นผู้จัดการฝ่ายเดินรถของบริษัท พ. ดังนี้ จำเลยทั้งสองไม่มีความผิดตามมาตรา 51”

จำคุกและปรับ ศาลจะตัดสินอย่างไร จะตัดสินให้รับโทษอย่างไรอย่างหนึ่งก็ไม่ได้ ถ้าจะยกเว้นได้ก็เพียงโทษปรับ โทษจำคุกจะเว้นมิได้

3.3 กฎหมายบัญญัติให้ลงโทษบุคคลทั่วไป เช่น ในประมวลกฎหมายอาญาใช้คำว่า "ผู้ใด" ซึ่งเป็นคำกว้าง ซึ่งคำว่า "ผู้ใด" โดยทั่วไปแล้วหมายถึงบุคคลธรรมดาเป็นผู้กระทำความผิดเท่านั้น ตามแนวคำพิพากษาของศาลไทย นิติบุคคลอาจเป็นผู้ใดซึ่งเป็นผู้กระทำความผิดตามข้อนี้ได้ โดยพิจารณาจากลักษณะความผิด พฤติการณ์แห่งการกระทำ และอำนาจหน้าที่ของนิติบุคคล ประกอบวัตถุที่ประสงค์ของนิติบุคคลเป็นรายๆ ไป ทั้งนี้ ศาลฎีกาของไทยได้เคยวินิจฉัยว่านิติบุคคลอาจเป็น "ผู้ใด" ได้หากผู้แทนนิติบุคคลได้กระทำการแทนนิติบุคคลไปภายในอำนาจหน้าที่ของผู้แทนในการดำเนินกิจการตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล (Intra Vires) ซึ่งก็ต้องถือว่าเป็นการกระทำของนิติบุคคลเองซึ่งมีผลทำให้นิติบุคคลเป็นผู้กระทำความผิดอาญาได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1669/2506)

ในทางตำรานั้นมีความเห็นซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มตามพื้นฐานของระบบกฎหมาย ดังนี้

1. ระบบกฎหมาย Civil Law (ศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทย์ และศาสตราจารย์ ดร. หยุด แสงอุทัย) ⁸ เห็นว่า นิติบุคคลจะต้องรับผิดทางอาญาหรือไม่ต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดเจน เพราะฉะนั้นจึงต้องมีกฎหมายบัญญัติให้นิติบุคคลรับผิดไว้อย่างชัดเจน ซึ่งศาสตราจารย์ ดร. หยุด แสงอุทัย ได้บันทึกไว้ท้ายคำพิพากษาฎีกาที่ 1144/2493⁹ ว่านิติบุคคลไม่ควรมีความรับผิดใดๆ นิติบุคคลถูกจัดตั้งเพื่อประโยชน์ในทางทรัพย์สินเท่านั้น วัตถุประสงค์การลงโทษไม่น่าจะเหมาะสมแต่หากเป็นไปเพื่อนโยบายทางอาญาก็อาจมีได้แต่ก็เป็นกรณีเฉพาะเท่านั้น กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเป็นจริงและเป็นไปเพื่อวินิจฉัยแค่บุคคลธรรมดาเท่านั้นอีกทั้งตั้งอยู่บนพื้นฐานบน "ความชั่ว" ซึ่งเป็นไปไม่ได้เลยที่นิติบุคคลจะมีความชั่ว ส่วนศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทย์ เองก็มีความเห็นว่า มาตรา 59 ใช้สำหรับวินิจฉัยความรับผิดที่ ผู้กระทำเป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้น

2. ระบบ Common Law (ศาสตราจารย์บัญญัติ สุชีวะและศาสตราจารย์ประสิทธิ์ โสวิไลกุล) เห็นว่า นิติบุคคลมีความรับผิดทางอาญาได้โดยไม่มีข้อสงสัยและได้อธิบายโดยใช้หลัก Alter Ego Doctrine ของ Common Law ประกอบด้วย

⁸ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5, น. 534-535.

⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 1144/2493 "บริษัทจำกัดมีลวดเก็บไว้ในโกดังของบริษัท โดยมีแขกยามเฝ้ารักษา ย่อมถือว่าลวดอยู่ในความครอบครองของบริษัท ซึ่งเป็นนิติบุคคล เมื่อไม่มีการแจ้งปริมาณและสถานที่เก็บอันเป็นการฝ่าฝืนประกาศของคณะกรรมการควบคุมเครื่องอุปโภคบริโภค ฯลฯ ในกรณีเช่นนี้ต้องถือว่าบริษัทเป็นผู้กระทำความผิดกรรมการหรือผู้จัดการไม่มีความผิดเป็นส่วนตัว"

ในทางปฏิบัติศาลไทยเองก็ยอมรับที่จะลงโทษนิติบุคคลได้อย่างไม่จำกัด คือ ลงโทษได้ทั้งตามกฎหมายที่บัญญัติให้ลงโทษนิติบุคคลโดยตรง กฎหมายที่บัญญัติให้ลงโทษผู้มีฐานะอย่างใดอย่างหนึ่งและกฎหมายที่บัญญัติให้ลงโทษบุคคลทั่วไป เช่น ศาลไทยลงโทษนิติบุคคลในความผิดฐานปลอมหรือเลียนเครื่องหมายการค้า ความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงาน ความผิดฐานฉ้อโกง ตลอดจนความผิดฐานฉ้อโกงประชาชนแม้แต่ความผิดที่กระทำโดยประมาทด้วย และแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ถือเป็นบรรทัดฐานการวินิจฉัยความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลของศาลไทยได้แก่ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 787-788/2506 (ประชุมใหญ่) ซึ่งในคำพิพากษาศาลฎีกานี้ ศาลได้วางหลักความรับผิดของนิติบุคคลไว้ 3 ประการคือ¹⁰

1. บุคคลธรรมดาซึ่งเป็นผู้แทนนิติบุคคลได้แสดงเจตนาซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่
2. ผู้แทนนิติบุคคลได้แสดงเจตนาไปในการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล แต่ทั้งนี้จะต้องพิจารณาตามลักษณะความผิด พฤติการณ์แห่งการกระทำ และอำนาจหน้าที่ของผู้แทนนิติบุคคลประกอบกับวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลเป็นรายๆ ไป
3. ผู้แทนของนิติบุคคลได้กระทำไปเพื่อให้นิติบุคคลได้รับประโยชน์ของการกระทำนั้นซึ่งตามแนววินิจฉัยของศาลฎีกาไทยนั้น บุคคลที่จะถือว่าเป็นผู้แทนนิติบุคคลที่จะถือเอาการกระทำและเจตนาของเขาเป็นการกระทำและเจตนาของนิติบุคคลนั้น เช่น เป็น "ผู้จัดการ" "กรรมการผู้จัดการ" หรือ "หุ้นส่วนผู้จัดการ" เป็นต้น

ศาลฎีกาโดยที่ประชุมใหญ่ได้กล่าวข้อความในคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวไว้ว่า เจตนาของนิติบุคคลย่อมแสดงออกโดยเจตนาของบุคคลธรรมดา คือ ผู้แทนนิติบุคคล ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 75 นิติบุคคลจึงมีเจตนาได้ แต่ทั้งนี้ก็ต้องพิจารณาในแต่ละฐานความผิดเป็นรายๆ ไป ซึ่งจะเห็นได้จากการวางหลักในคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวเห็นว่ามีพฤติการณ์เป็นการใช้นิติวิธี (Juristic Method) ของ Common Law ไปกำหนดหลักเกณฑ์โดยศาลใช้หลัก Alter Ego Doctrine ซึ่งการวางหลักในคำพิพากษาดังกล่าวเห็นได้ว่าเป็นการวางหลักไว้เฉพาะแต่ความผิดที่กระทำโดยเจตนาเท่านั้น ดังนั้นจึงอาจเกิดปัญหาขึ้นว่าหากเป็นความผิดที่กระทำโดยประมาท หลักเกณฑ์ที่ศาลจะใช้พิจารณาความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล ศาลจะใช้หลักเกณฑ์ใด

¹⁰ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, ความรับผิดของผู้บริหารกิจการทางแพ่งและทางอาญา พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2539) น. 34-35.

3.3 ความผิดของนิติบุคคลที่ได้กระทำโดยเจตนา

ความผิดของนิติบุคคลที่ได้กระทำโดยเจตนา นั้นเคยมีปัญหาในการพิจารณาว่า นิติบุคคล จะกระทำโดยเจตนาได้อย่างไรในเมื่อนิติบุคคลเป็นบุคคลที่ไม่มีชีวิต ไม่มีจิตใจและเนื่องจากกฎหมาย ได้บัญญัติไว้ว่าการกระทำความผิดทางอาญาผู้กระทำจะต้องมีเจตนา ประเด็นปัญหา ดังกล่าวจึงมีความจำต้องศึกษาถึงขอบเขตความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลในการกระทำโดยเจตนาโดยพิจารณาว่าตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ผ่านมานั้นได้กำหนดขอบเขตความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลไว้เช่นไร

ก. ขอบเขตความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลในการกระทำโดยเจตนา

ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลนั้นเป็นปัญหาที่ควรพิจารณาว่านิติบุคคลจะทำผิดอาญาได้เพียงใด สำหรับความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลในประมวลกฎหมายอาญาของไทย ก็มิได้บัญญัติให้นิติบุคคลต้องรับผิดทางอาญาเป็นการทั่วไปไว้เป็นการเฉพาะซึ่งต่างจากประมวลกฎหมายอาญาของประเทศอื่นๆ เช่น ประเทศฝรั่งเศสซึ่งมีการบัญญัติความรับผิดทางอาญาของ นิติบุคคลเป็นการทั่วไปไว้แยกเฉพาะต่างหากจากความรับผิดของบุคคลธรรมดาอย่างชัดเจน แต่ แม้ว่าจะไม่มีบทบัญญัติให้นิติบุคคลต้องรับผิดทางอาญาเป็นการทั่วไปก็ตามแต่เท่าที่ผ่านมาศาลฎีกาก็มีคำพิพากษาลงโทษนิติบุคคลในความผิดอาญาทั่วไป ซึ่งการที่ศาลฎีกามีคำพิพากษาดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นว่าศาลฎีกาได้ยอมรับว่านิติบุคคลทำผิดในความผิดอาญาทั่วไปได้¹¹

ในปี พ.ศ.2469 ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 841-842/2469¹² ซึ่งเป็นเรื่องที่บริษัทกับบุคคลผู้รับมอบอำนาจถูกฟ้องเป็นจำเลยว่ากระทำความผิดตามพระราชบัญญัติการทำเหมืองแร่ พ.ศ. 2461 มาตรา 64 (1) (2) ซึ่งในคดีดังกล่าวศาลได้พิพากษาลงโทษปรับบริษัทแต่ผู้เดียว ไม่ลงโทษปรับผู้ที่ได้รับมอบอำนาจเพราะเห็นว่าบริษัทเป็นผู้รับโอนประทานบัตร ดังนั้น ผู้ถือประทานบัตรจึงมีหน้าที่ต้องปฏิบัติการในเรื่องถ่ายเหมืองแร่ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ศาลเห็นว่าจำเลยเป็นแต่เพียงลูกจ้างไม่มี

¹¹ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์และทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, รวมหมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกากฎหมายอาญาของศาลตรวจวินิจฉัยคดี ดึงศักยภาพ แก้ไขเพิ่มเติม พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540) น. 12.

¹² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 841-842/2469 “จำเลยที่ 1 เป็นผู้รับโอนประทานบัตร แลประพฤติผิดต่อพระราชบัญญัติเหมืองแร่ พ.ศ.2461 ส่วนจำเลยที่ 2 เป็นแต่เพียงลูกจ้างของจำเลยที่ 1 และไม่ใช่เป็นผู้รับโอนประทานบัตรทำเหมืองแร่ จะฟ้องจำเลยที่ 2 ให้รับโทษด้วยไม่ได้ตามนัยฎีกาที่ 25/129”

หน้าที่ตามกฎหมายจึงไม่มีความผิด ต่อมาในปี พ.ศ.2473 ได้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 265/2473¹³ ซึ่งโจทก์ฟ้องบรรณาธิการกับบริษัทหนังสือพิมพ์เป็นจำเลยหาว่าหมิ่นประมาทตามกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗ มาตรา 282 ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยข้อกฎหมายเรื่องนิติบุคคลว่าจำเลยที่ 2 แม้จะเป็นนิติบุคคลก็ยังคงต้องรับผิดทางอาญาตามพระราชบัญญัติสมุดเอกสารและหนังสือพิมพ์ 2470 มาตรา 33 ซึ่งบัญญัติว่าผู้ต้องรับผิดในความผิดที่เกิดเพราะการโฆษณาไว้แล้ว ฉะนั้นแม้เจ้าของหนังสือพิมพ์จะเป็นนิติบุคคลก็ยังคงต้องรับผิดทางอาญาตามพระราชบัญญัติที่ระบุไว้ และลงโทษปรับได้โดยเทียบเคียงจากมาตรา 347 ถึงมาตรา 353 ในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗ ว่านิติบุคคลย่อมถูกฟ้องทางอาญาและรับโทษเพียงปรับได้ จึงพิพากษาปรับบริษัทจำเลยเจ้าของหนังสือพิมพ์ตามกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗ มาตรา 282 ปัญหาข้อนี้มิได้รับการวินิจฉัยในชั้นฎีกาโดยชัดแจ้งแต่ศาลฎีกาคงพิพากษายืนให้ลงโทษตามศาลอุทธรณ์ ต่อมาในปี พ.ศ.2489 มีคำพิพากษาฎีกาที่ 185/2489¹⁴ โจทก์ฟ้องบริษัทนิติบุคคลและผู้จัดการของนิติบุคคลว่า กระทำผิดพระราชบัญญัติเหมืองแร่ 2461 มาตรา 35 โดยยื่นบัญชีการขุดหาแร่ไม่ตรงความจริง ศาลพิพากษาลงโทษบริษัทซึ่งเป็นผู้ถือประทานบัตรแต่ไม่ลงโทษผู้จัดการโดยให้เหตุผลว่า ความในพระราชบัญญัตินั้นให้ปรับผู้ถือประทานบัตรไม่ใช่หน้าที่ของผู้อื่นจะต้องปฏิบัติการยื่นบัญชีตามกฎหมาย ผู้จัดการจึงไม่มีความผิดเป็นส่วนตัว

นอกจากคำพิพากษาฎีกาดังกล่าวข้างต้นซึ่งเป็นคำพิพากษาคั้งที่ประเทศไทยยังใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗ ก็ยังปรากฏภายหลังจากการประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญาในปี พ.ศ. 2500 ก็ยังปรากฏว่ามีคำพิพากษาฎีกาที่ 669/2506 และคำพิพากษาฎีกาที่ 787 – 788/2506 ซึ่งคำพิพากษาฎีกาดังกล่าวเรียกได้ว่าเป็นคำพิพากษาฎีกาที่มีความสำคัญในการวางแนวทางวินิจฉัยความผิดของนิติบุคคลซึ่งกระทำโดยเจตนาไว้ โดยหากพิจารณาตามแนววินิจฉัยของ

¹³ คำพิพากษาฎีกาที่ 265/2473 “ข้อความที่ลงนั้นหมิ่นประมาทโจทก์ ถึงแม้จะเป็นจริง หากจะทำให้คนทั้งหลายดูหมิ่นโจทก์แล้ว ก็เรียกว่าใส่ความตาม ม.๒๔๒ ที่จำเลยโฆษณาภายหลังจะอ้างช้อยกเว้นในมาตรา ๒๔๔ และ ๒๔๓ ข้อ ๓-๔ ไม่ได้ เพราะเป็นข่าวดิเตียน และที่ทำการตำรวจไม่ใช่โรงศาล ส่วนจำเลยที่ ๒ เป็นบุคคลนิติสมมติถูกฟ้องทางอาญาให้ปรับได้ตาม พรบ สมุดเอกสารและหนังสือพิมพ์ พ.ศ.๒๔๗๐ และกฎหมายอาญาเพิ่มเติม พ.ศ.๒๔๖๘ ม.๓๔๗ ถึง ๓๕๓ จึงตัดสินให้ปรับคนละ ๒๐๐ บาท”

¹⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 185/2489 “นิติบุคคลต้องรับผิดในกิจการที่กรรมการหรือผู้จัดการได้ทำไปในหน้าที่ของตน ตัวแทนของบริษัทนิติบุคคลยื่นงบเดือนขุดหาแร่ไม่ตรงต่อความจริงอันเป็นผิดต่อ พ.ร.บ.เหมืองแร่ ซึ่งบัญญัติให้เอาผิดแก่ผู้ถือประทานบัตร คือ บริษัทนิติบุคคลนั้น ดังนี้ บริษัทนิติบุคคลนั้นก็ต้องรับผิดแม้จะเป็นความผิดทางอาญาก็ตาม”

ศาลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการกระทำและเจตนาที่จะเรียกได้ว่าเป็นการกระทำและเป็นเจตนาของนิติบุคคลได้นั้นจะต้องเข้าลักษณะ 3 ประการ ได้แก่ ประการที่ 1 ต้องเป็นบุคคลธรรมดาซึ่งเป็นผู้แทนนิติบุคคลที่ได้แสดงเจตนาซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่ ประการที่ 2 ผู้แทนนิติบุคคลได้แสดงเจตนาไปในการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคล และประการที่ 3 ผู้แทนของนิติบุคคลได้กระทำไปเพื่อให้นิติบุคคลได้รับประโยชน์ของการกระทำนั้น

จากแนวคำวินิจฉัยของศาลไทยดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นทำให้เห็นได้ว่า ศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่านิติบุคคลเป็นผู้กระทำผิดได้โดยถือเอาการกระทำและเจตนาในทางอาญาของผู้แทน นิติบุคคลเป็นการกระทำและเจตนาของนิติบุคคลซึ่งเท่ากับว่าศาลได้ยอมรับว่านิติบุคคลมีเจตนาในการกระทำผิดอาญาได้โดยผ่านผู้แทนนิติบุคคลนั่นเอง นอกจากนี้ในความผิดทางอาญาใด ที่ต้องการเจตนาพิเศษหรือมูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิดแล้ว นิติบุคคลจะมีเจตนาพิเศษได้นั้นก็แต่โดยอาศัยผู้แทนของนิติบุคคลนั้นๆ เช่นเดียวกัน

ข. ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทางอาญาโดยเจตนาของนิติบุคคล มีดังนี้

1) ความผิดเกี่ยวกับการปกครอง (ความผิดต่อเจ้าพนักงาน)

- ความผิดฐานแจ้งความเท็จ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 137 และความผิดฐานแจ้งให้เจ้าพนักงานจัดข้อความเท็จในเอกสารมหาชนหรือเอกสารราชการตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 267

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1807/2531¹⁵ “บริษัทจำเลยที่ 1 โดยจำเลยที่ 2 ที่ 3 ซึ่งเป็นกรรมการมอบอำนาจให้ ส. ไปแจ้งความต่อเจ้าพนักงานที่ดิน ขออายัดที่ดินหลายโฉนดของโจทก์โดยอ้างว่าโจทก์เป็นลูกหนี้จำเลย ทั้งๆ ที่ศาลฎีกาพิพากษาแล้วว่าโจทก์มิได้เป็นลูกหนี้จำเลย จึงเป็นการกระทำโดยไม่สุจริต เพื่อให้เจ้าพนักงานที่ดินผู้กระทำการตามหน้าที่จัดข้อความเท็จลงในเอกสารราชการซึ่งมีวัตถุประสงค์สำหรับใช้เป็นพยานหลักฐาน แม้อต่อมา กรมที่ดินจะเห็นว่าจำเลยมิได้มีส่วนได้เสียจึงไม่รับอายัด ก็เป็นการกระทำโดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่โจทก์และประชาชนแล้ว จำเลยทั้งสามมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 137, 267, 83 การกระทำของนิติบุคคลย่อมแสดงให้เห็นปรากฏโดยการกระทำของผู้แทนนิติบุคคลนั้น เมื่อจำเลยที่ 2 ที่ 3 ซึ่งเป็นกรรมการของบริษัทจำเลยที่ 1 ได้ร่วมกันกระทำการเพื่อจำเลยที่ 1 จำเลยที่ 2 ที่ 3 ก็ต้องร่วมรับผิดชอบในการกระทำนั้นด้วย”

ตามคำพิพากษาศาลฎีกานี้ ศาลฎีกาได้พิพากษาลงโทษนิติบุคคลในความผิดอาญาทั่วไปฐานแจ้งความเท็จโดยศาลได้ยึดถือว่า เจตนาของนิติบุคคล (จำเลยที่ 1) ย่อมแสดงออกทางผู้แทนของนิติบุคคล (จำเลยที่ 2 และจำเลยที่ 3) ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 787-788/2506 เมื่อจำเลยที่ 2 และ

¹⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาประจำพุทธศักราช 2531 ตอนที่ 5, เนติบัณฑิตยสภา.

จำเลยที่ 3 ได้กระทำความผิดก็ถือได้ว่าการกระทำของจำเลยที่ 2 และจำเลยที่ 3 เป็นการกระทำของจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคล ถือได้ว่านิติบุคคลได้กระทำความผิดฐานแจ้งความเท็จนี้ด้วย

2) ความผิดเกี่ยวกับการยุติธรรม

- ความผิดฐานฟ้องเท็จตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 175

คำพิพากษาฎีกาที่ 3488/2528¹⁶ “ศาลอาจลงโทษนิติบุคคลในความผิดฐานฟ้องเท็จตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 175 ซึ่งมีทั้งโทษจำคุกและปรับโดยลงโทษปรับแต่เพียงสถานเดียวได้”

- ความผิดฐานเบิกความเท็จ ปลอมเอกสารสิทธิ์และตัวเงิน และใช้เอกสารปลอม ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83, 177, 264, 265, 266 (4) และมาตรา 268

คำพิพากษาฎีกาที่ 1046/2536¹⁷ “เมื่อเช็คพิพาทเป็นเช็คที่จำเลยทั้งสองอ้างว่าโจทก์ส่งจ่ายเพื่อชำระหนี้ค่าขายสินค้าของจำเลยที่ 1 ให้แก่จำเลยที่ 1 และจำเลยทั้งสองโดยไม่มีอำนาจและมิได้รับความยินยอมจากโจทก์ได้จัดให้มีการเขียนวันที่ส่งจ่ายลงในเช็คนั้นเพื่อให้จำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคลได้รับชำระหนี้อันอยู่ในวัตถุประสงค์ของจำเลยที่ 1 ที่ได้จดทะเบียนไว้ และเพื่อให้จำเลยที่ 1 ได้รับประโยชน์จากการกระทำนั้น จึงเป็นการร่วมกันทำเอกสารปลอมขึ้นบางส่วนโดยการเติมข้อความในเอกสารสิทธิ์และตัวเงินที่แท้จริง เพื่อให้ผู้อื่นหลงเชื่อว่าเป็นเอกสารแท้จริงที่โจทก์ทำขึ้น โดยประการที่น่าจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์ จำเลยทั้งสองจึงมีความผิดฐานร่วมกันปลอมเอกสารสิทธิ์และตัวเงินตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83, 264, 265, 266 (4) เมื่อจำเลยทั้งสองนำเช็คปลอมไปเข้าบัญชีเพื่อเรียกเก็บเงิน จึงมีความผิดฐานร่วมกันใช้เอกสารสิทธิ์และตัวเงินปลอมตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83, 268”

ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 3488/2528 ศาลฎีกาได้พิพากษาลงโทษนิติบุคคลในความผิดอาญาทั่วไปฐานฟ้องเท็จตามมาตรา 147 ซึ่งบทกำหนดโทษตามมาตรานี้คือ โทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปีหรือจำคุกตลอดชีวิตและปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสี่หมื่นบาท ซึ่งจะเห็นได้ว่าการลงโทษผู้กระทำความผิดฐานฟ้องเท็จจะต้องลงโทษทั้งโทษจำคุกและโทษปรับแต่ในคดีนี้นิติบุคคลเป็นผู้กระทำความผิดฐานฟ้องเท็จ การลงโทษจำคุกนิติบุคคลจึงไม่สามารถจะกระทำได้ ศาลจึงลงโทษปรับแต่เพียงสถานเดียว ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าการที่ศาลวางหลักไว้ในคดีนี้ไว้ว่า “ความผิดมาตรา 175 ซึ่งมีทั้งโทษจำคุกและปรับ ลงโทษปรับแต่เพียงสถานเดียวได้” นั้นถูกต้องตามหลักนิติวิธี (Juristic Method) ของระบบกฎหมาย Civil Law หรือไม่ ศาลมีอำนาจยกเว้นโทษจำคุกได้หรือไม่ และนอกจากนี้ก็ยังทำให้เห็นได้ว่าโทษตามมาตรา 175 ในความผิดฐานฟ้องเท็จนี้ไม่เหมาะสมที่จะใช้ลงโทษผู้กระทำ

¹⁶ คำพิพากษาฎีกาประจำพุทธศักราช 2528 ตอนที่ 9, เนติบัณฑิตยสภา.

¹⁷ คำพิพากษาฎีกาประจำพุทธศักราช 2536 ตอนที่ 6, เนติบัณฑิตยสภา.

ความผิดที่เป็นนิติบุคคล ดังนั้น จึงเป็นการสมควรที่จะบัญญัติความรับผิดและโทษของนิติบุคคลให้มีความชัดเจน

ส่วนคำพิพากษาฎีกาที่ 1046/2536 ศาลฎีกาได้พิพากษาลงโทษนิติบุคคลในความผิดอาญาทั่วไปฐานเบิกความเท็จ ปลอมเอกสารสิทธิ์และตัวเงินและใช้เอกสารปลอม โดยศาลได้พิจารณาว่า การกระทำของจำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นผู้แทนของจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคลได้กระทำไปภายในวัตถุประสงค์ของจำเลยที่ 1 นอกจากนี้ จำเลยที่ 1 ยังได้รับประโยชน์จากการกระทำของจำเลยที่ 2 ดังนั้นจึงถือได้ว่าจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคลเป็นผู้ร่วมกระทำความผิดร่วมกันกับจำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นผู้แทนนิติบุคคลด้วยนับได้ว่าคำพิพากษาฎีกานี้ก็ได้ยึดถือตามแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 787-788/2506 อีกคดีหนึ่ง

3) ความผิดเกี่ยวกับการปลอมและการแปลง

- ความผิดฐานใช้เอกสารปลอมตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 268

คำพิพากษาฎีกาที่ 584/2508¹⁸ "บิลซื้อเชื้อสินค้าต่างๆ รายนี้เป็นหลักฐานแห่งการก่อหนี้สินและสิทธิเรียกร้องจึงเป็นเอกสารสิทธิ ข้อความที่โจทก์หาว่าจำเลยปลอมนั้นเป็นการเปลี่ยนตัวผู้ซื้อหรือลูกหนี้ (ตามบิลซื้อเชื้อสินค้า) จากนายสมบุรณ์เป็นนางทองคำ วงศาโรจน์ เมื่อจำเลยอ้างส่งเป็นพยานในคดีแพ่งอันเป็นเวลาศาลอนุญาตให้โจทก์ที่ 1 (หลาน) เข้ารับมรดกความแทนนางทองคำ วงศาโรจน์แล้ว โจทก์ที่ 1 อาจเสียหายจึงอยู่ในฐานะผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2 (4) การเดิมข้อความในเอกสารที่จำเลยทำขึ้นเองแต่จำเลยหมดอำนาจที่จะเดิมแล้ว ได้นำไปใช้เป็นหลักฐานในการขายสินค้าเชื่อให้แก่นายสมบุรณ์จนนายสมบุรณ์กับโจทก์ที่ 2 ได้ตรวจรับสิ่งของและเซ็นชื่อไว้ในบิลนำส่งของที่ซื้อเชื่อนั้นแล้ว จำเลยจึงมีความผิดฐานปลอมเอกสารได้ นิติบุคคลอาจรับผิดทางอาญาร่วมกับบุคคลธรรมดาซึ่งเป็นกรรมการดำเนินการของนิติบุคคลได้ถ้าการกระทำผิดทางอาญานั้น กรรมการดำเนินการกระทำไปเกี่ยวกับกิจการตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลที่ได้จัดทะเบียนไว้และเพื่อให้ นิติบุคคลได้รับประโยชน์จากการกระทำนั้น"

คำพิพากษาฎีกาที่ 448/2513¹⁹ (ประชุมใหญ่ ครั้งที่ 7/2513) "พระราชบัญญัติศาลการ พ.ศ. 2469 มาตรา 27 ได้แยกการกระทำผิดไว้หลายอย่างหลายชนิดแต่ละชนิดเป็นความผิดอยู่ในตัวเองไม่เกี่ยวข้องกัน ความผิดฐานนำของต้องกำกวดที่จะต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่เข้ามาในราชอาณาจักรไม่จำต้องมียอดประกอบในเรื่องมีเจตนาจะฉ้อโกงภาษีรัฐบาล จำเลยใช้เอกสารปลอมสั่งอาวุธปืนซึ่งเป็นของต้องกำกวดที่จะต้องได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่เข้ามาในราชอาณาจักรตามพระราชบัญญัติศาลการ จึงเป็นความผิดหลายกรรมต่างกันแม้จำเลยจะมีความผิดฐานใช้เอกสารปลอม

¹⁸ คำพิพากษาฎีกาประจำพุทธศักราช 2508 ตอนที่ 1, เนติบัณฑิตยสภา.

¹⁹ คำพิพากษาฎีกาประจำพุทธศักราช 2513 ตอนที่ 2, เนติบัณฑิตยสภา.

ตามประมวลกฎหมายอาญาและมีความผิดตามพระราชบัญญัติอาวุธปืนฯ แล้วก็ตาม จำเลยก็ยังมีความผิดตามพระราชบัญญัติศุลกากร มาตรา 27 อีก"

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4954/2533²⁰ "การที่จำเลยที่ 2 นำบิลเงินสดซึ่งตนรู้ว่าเป็นเอกสารปลอมไปแสดงต่อกรมสรรพากรพร้อมกับให้ถ้อยคำประกอบเพื่อขอเงินภาษีคืนจากกรมสรรพากรจนกรมสรรพากรคืนเงินภาษีอากรให้แก่จำเลยที่ 1 ผู้มอบอำนาจให้จำเลยที่ 2 ไปกระทำการดังกล่าว การกระทำของจำเลยถือว่าเกิดความเสียหายแก่กรมสรรพากรแล้ว จำเลยที่ 2 ต้องรับผิดฐานร่วมกับจำเลยที่ 1 ใช้เอกสารปลอมด้วย โทษปรับนิติบุคคลจะกักขังแทนเงินไม่ได้ จึงจัดการตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29 เท่านั้น"

ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 584/2508 ศาลฎีกาได้พิพากษาลงโทษนิติบุคคลฐานใช้เอกสารปลอม ซึ่งศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่านิติบุคคลอาจรับผิดทางอาญาร่วมกับบุคคลธรรมดาซึ่งเป็นกรรมการดำเนินการของนิติบุคคลได้ถ้าการกระทำผิดทางอาญานั้นกรรมการดำเนินการกระทำไปเกี่ยวกับกิจการตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลที่ได้จดทะเบียนไว้และเพื่อให้นิติบุคคลได้รับประโยชน์จากการกระทำนั้น ซึ่งกรณีจะเห็นได้ว่าศาลได้พิพากษาคดีโดยอำนัยฎีกาที่ 1669/2506 ที่ศาลได้เคยวินิจฉัยไว้ว่าถ้าการกระทำของผู้แทนนิติบุคคลเป็นไปตามความประสงค์ซึ่งได้จดทะเบียนไว้และได้รับประโยชน์จากการกระทำนั้นแล้ว นิติบุคคลก็ย่อมมีเจตนาในการทำผิดทางอาญาได้

ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 448/2513 ศาลฎีกาได้พิพากษาลงโทษจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็น นิติบุคคลและจำเลยที่ 2 ผู้แทนของนิติบุคคลในความผิดอาญาทั่วไปฐานใช้เอกสารปลอมตามประมวลกฎหมายอาญาและพิพากษาลงโทษจำเลยที่ 1 และจำเลยที่ 2 ในความผิดตามพระราชบัญญัติอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน พุทธศักราช 2490 และความผิดตามพระราชบัญญัติศุลกากร พุทธศักราช 2469 ด้วยซึ่งจากคำพิพากษาศาลฎีกาในคดีนี้ ผู้เขียนเข้าใจว่าศาลฎีกาได้นำแนวการวินิจฉัยคดีตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 787-788/2506 และ/หรือคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1669/2506 มาใช้เป็นแนวในการวินิจฉัยคดีนี้จึงได้พิพากษาให้จำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคลมีความผิดอาญาทั่วไปในความผิดฐานใช้เอกสารปลอมได้

ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4954/2533 ศาลฎีกาได้พิพากษาลงโทษจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็น นิติบุคคลให้รับผิดร่วมกันกับจำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นผู้แทนของนิติบุคคลในความผิดฐานใช้เอกสารปลอม ซึ่งจากคำพิพากษาศาลฎีกาในคดีนี้ ผู้เขียนเข้าใจว่า ศาลฎีกาได้นำแนวการวินิจฉัยคดีตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 787-788/2506 และ/หรือคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1669/2506 มาใช้เป็นแนวในการวินิจฉัยคดีนี้จึงได้พิพากษาให้จำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคลมีความผิดอาญาทั่วไปในความผิดฐานใช้เอกสารปลอมได้ และศาลในคดีนี้ได้กำหนดโทษปรับแก่จำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคล ซึ่งศาลได้กล่าวไว้ว่า โทษปรับนิติบุคคลจะกักขังแทน

²⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาประจำพุทธศักราช 2533 ตอนที่ 9, เนติบัณฑิตยสภา.

เงินไม่ได้เนื่องจากศาลคงเห็นว่าโดยสภาพของนิติบุคคลแล้วไม่เปิดช่องให้ลงโทษกักขังได้เหมือนอย่างผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดา ซึ่งในประเด็นเรื่องของโทษในความผิดนี้ ผู้เขียนเห็นว่าควรได้รับการแก้ไขให้มีความแตกต่างไปจากโทษที่ใช้ลงกับผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดาและควรกำหนดให้มีความชัดเจนและเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคล

- ความผิดฐานปลอมเอกสารและใช้เอกสารปลอม ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 264, 268 (นิติบุคคลถูกฟ้องเป็นจำเลยในความผิดฐานปลอมเอกสารและใช้เอกสารปลอม แต่ศาลฎีกาพิพากษาแล้วว่าการกระทำของนิติบุคคลไม่เป็นความผิดตามฟ้อง)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1343/2508²¹ “จำเลยร่วมกันทำบัญชีเท็จขึ้นโดยไม่ลงรายการ รับชำระหนี้ที่นายน้อยได้ชำระหนี้แก่บริษัทจำเลย การกระทำความผิดดังกล่าวเป็นแต่ทำเอกสารด้วยข้อความเท็จ บัญชีเหล่านั้นเป็นบัญชีของจำเลยทำขึ้นเองทั้งฉบับมิได้ปลอมเอกสารอันแท้จริงของผู้ใดจึงไม่เป็นความผิดฐานปลอมเอกสารและการที่จำเลยใช้เอกสารนั้นย่อมไม่เป็นความผิดฐานใช้เอกสารปลอมตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 264, 268”

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1569/2517²² “การกระทำของจำเลยตามที่โจทก์บรรยายมาในฟ้องเป็นความผิดอาญาอันจะลงโทษจำเลยตามบทกฎหมายที่โจทก์อ้างมาท้ายคำฟ้องได้หรือไม่เป็นข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยแม้คู่ความจะมีได้ยกขึ้นว่ากล่าวมาในศาลชั้นต้น ศาลฎีกา ก็ยกขึ้นวินิจฉัยเองได้ เมื่อการกระทำของจำเลยตามที่โจทก์บรรยายมาในฟ้องไม่เป็นความผิดทางอาญา ศาลก็หาจำต้องไต่สวนมูลฟ้องเพื่อฟังข้อเท็จจริงต่อไปอีกไม่ จำเลยเป็นผู้ทำและลงลายมือชื่อของตนเองลงในหนังสือมอบอำนาจให้ ว. ไวยาวจักรดำเนินคดีฟ้องแทนวัด ป. ซึ่งจำเลยเป็นเจ้าของอาวาสอยู่ ซึ่งการทำเอกสารอยู่ในอำนาจหน้าที่ของจำเลยที่จะทำได้ในฐานะเป็นเจ้าของอาวาส แม้วัด ป. จะมีฐานะเป็นนิติบุคคลหรือไม่ก็ตาม เอกสารดังกล่าวก็เป็นของจำเลยเองมิได้ปลอมหนังสือมอบอำนาจของผู้หนึ่งผู้ใด การกระทำของจำเลยจึงไม่มีมูลความผิดฐานปลอมเอกสารและเมื่อนำไปใช้ย่อมไม่มีมูลความผิดฐานใช้เอกสารปลอม”

ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1343/2508 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1569/2517 จะเห็นได้ว่าแม้โดยสภาพของนิติบุคคลมีความแตกต่างกับบุคคลธรรมดา นิติบุคคลเองก็สามารถถูกฟ้องในคดีความผิดฐานปลอมเอกสารและใช้เอกสารปลอมตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 264, 268 ได้เช่นกันและนิติบุคคลเองก็อาจมีความรับผิดชอบปลอมเอกสารและใช้เอกสารปลอมได้หากศาลได้วินิจฉัยแล้วเห็นว่านิติบุคคลนั้นได้กระทำความผิดตามฟ้องจริง

²¹ คำพิพากษาศาลฎีกาประจำพุทธศักราช 2508 ตอนที่ 4, เนติบัณฑิตยสภา.

²² คำพิพากษาศาลฎีกาประจำพุทธศักราช 2517 ตอนที่ 3, เนติบัณฑิตยสภา.

4) ความผิดเกี่ยวกับการค้า

- ความผิดฐานใช้ชื่อทางการค้าของผู้อื่นตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 272 (1)

คำพิพากษาฎีกาที่ 1731/2506²³ “จำเลยเคยรับสินค้าของโจทก์มาจำหน่ายเป็นเวลานานปีแล้วเลิกเสีย หันมาผลิตสินค้าประเภทเดียวกันขึ้นจำหน่ายเอง โดยใช้เครื่องหมายการค้าคล้ายกับเครื่องหมายการค้าของโจทก์แทบทั้งหมด มีตัวอักษรส่วนประกอบปลีกย่อยผิดเพี้ยนกันไปบ้างเพียงเล็กน้อย พฤติการณ์ดังนี้ฟังได้ว่าจำเลยเอาแบบรูปรอยประดิษฐ์ในการประกอบการค้าของโจทก์มาใช้เพื่อให้ประชาชนหลงเชื่อว่าเป็นสินค้าที่จำเลยจำหน่ายนั้นเป็นสินค้าของโจทก์ที่จำเลยเคยรับมาจำหน่าย จึงเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 272 แม้เจ้าของเครื่องหมายการค้าจะไม่ได้จดทะเบียนแต่ถ้ามีผู้เอาชื่อรูปรอยประดิษฐ์หรือข้อความใดๆ ในการประกอบการค้าของเขาไปใช้เพื่อให้ประชาชนหลงเชื่อว่าเป็นสินค้าอันแท้จริง เจ้าของเครื่องหมายการค้าเป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (9) มีอำนาจฟ้องได้”

คำพิพากษาฎีกาที่ 1591/2513²⁴ “การที่จำเลยซึ่งไม่ใช่ผู้แทนจำหน่ายสินค้าของโจทก์ร่วมเอาเครื่องหมายการค้าสำหรับสินค้านั้นของโจทก์ร่วมติดไว้ที่หน้าร้านจำเลยและพิมพ์เครื่องหมายการค้าของโจทก์ร่วมลงให้ปรากฏในนามบัตรร้านจำเลยโดยไม่มีอำนาจจะกระทำได้ดังนี้ถือได้ว่าจำเลยกระทำเพื่อให้ประชาชนหลงเชื่อว่าเป็นสินค้าหรือการค้าของผู้อื่น (คือ ของโจทก์ร่วม) จึงเป็นความผิดตามมาตรา 272 (1) แห่งประมวลกฎหมายอาญา”

ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 1731/2506 และคำพิพากษาฎีกาที่ 1591/2513 ศาลฎีกาได้พิพากษาลงโทษนิติบุคคลในความผิดอาญาทั่วไปฐานใช้ชื่อทางการค้าของผู้อื่นโดยมิชอบซึ่งผู้เขียนเข้าใจว่าในการพิจารณาพิพากษาคดีนี้ศาลฎีกาน่าจะได้ใช้หลักตามแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 787-788/2506 คำพิพากษาฎีกาที่ 1669/2506 และ/หรือคำพิพากษาฎีกาที่ 584/2508²⁵ เป็นแนวทางในการวินิจฉัยความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลดังกล่าว

- ความผิดฐานทำลายชื่อเสียงทางการค้าตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 272

²³ คำพิพากษาฎีกาประจำพุทธศักราช 2506 ตอนที่ 4, เนติบัณฑิตยสภา.

²⁴ คำพิพากษาฎีกาประจำพุทธศักราช 2513 ตอนที่ 4 (ตอนจบ), เนติบัณฑิตยสภา.

²⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 584/2508 “นิติบุคคลอาจรับผิดทางอาญาร่วมกับบุคคลธรรมดาซึ่งเป็นกรรมการดำเนินการของนิติบุคคลได้ถ้าการกระทำผิดอาญานั้น กรรมการได้ดำเนินงานไปเกี่ยวกับกิจการตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลที่ได้จดทะเบียนไว้และเพื่อให้นิติบุคคลนั้นได้รับประโยชน์จากการกระทำนั้น”

คำพิพากษาฎีกาที่ 981/2508²⁶ “เมื่อทะเบียนตำรับยาซึ่งห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยเกษมผู้เสียหายได้ขึ้นทะเบียนไว้ได้ถูกยกเลิกไปโดยผลแห่งพระราชบัญญัติการขายยา (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2505 มาตรา 15 วรรคแรกแล้ว จำเลยจะอาศัยทะเบียนตำรับยาดังกล่าวสั่งยาเข้ามาจำหน่าย อีกไม่ได้มาตรา 15 วรรค 2 บัญญัติยกเว้นให้เฉพาะเจ้าของผู้ขึ้นทะเบียนตำรับยาไว้แล้วเท่านั้น โดยผ่อนผันให้ขายยาต่อไปได้อีก 1 ปี หาได้รวมถึงบุคคลอื่นซึ่งอาศัยทะเบียนตำรับยาของคนอื่นสั่งยาเข้ามาจำหน่ายดังกรณีของจำเลยไม่ จำเลยรู้ดีแล้วว่าห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยเกษมผู้เสียหายเป็นผู้ขึ้นทะเบียนตำรับยาสำเร็จรูปเลขที่ 869/2502 ไว้ก่อนแล้วหาใช่ห้างหรือบริษัทอื่นไม่ ดังนั้น การที่จำเลยประกาศโฆษณาว่ามีบุคคลกระทำความผิดกฎหมายเลียนแบบผลิตยาออกจำหน่ายทั้งยังแอบอ้างใช้เลขทะเบียนปิดอยู่นักกล่องยา เช่นนี้ย่อมเข้าใจได้ว่าหมายถึงห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยเกษมผู้เสียหายเป็นผู้ปลอมแปลงผลิตยาเลียนแบบออกจำหน่ายอันเป็นเท็จ เจตนาจะให้ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยเกษมเสียความเชื่อถือโดยมุ่งประโยชน์แก่การค้าของจำเลย จำเลยจึงมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 272”

ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 981/2508 ศาลฎีกาได้พิพากษาลงโทษนิติบุคคลในความผิดอาญาทั่วไปฐานทำลายชื่อเสียงทางการค้า ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 272 ซึ่งผู้เขียนเข้าใจว่าในการพิจารณาพิพากษาคดีนี้ ศาลฎีกาน่าจะได้นำหลักจากคำพิพากษาฎีกาที่ 787-788/2506 คำพิพากษาฎีกาที่ 1669/2506 และ/หรือคำพิพากษาฎีกาที่ 584/2508²⁷ มาเป็นแนวทางในการวินิจฉัยความรับผิดชอบอาญาของนิติบุคคลในคดีนี้

- ความผิดฐานเลียนเครื่องหมายการค้าตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 274, 275

คำพิพากษาฎีกาที่ 787 – 788/2506²⁸ (ประชุมใหญ่ ครั้งที่ 6/2506) “เจตนาของ นิติบุคคลย่อมแสดงออกทางผู้แทนของนิติบุคคล เมื่อผู้แทนของนิติบุคคลแสดงเจตนาซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่ของผู้แทนในทางการของการดำเนินกิจการตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลเจตนาอันนี้ย่อมผูกพันนิติบุคคลและต้องถือว่าเป็นเจตนาของนิติบุคคลนั่นเอง ฉะนั้น นิติบุคคลจึงอาจมีเจตนาอันเป็นองค์ประกอบความผิดในทางอาญาและกระทำความผิด ซึ่งผู้กระทำความผิดต้องมีเจตนารวมทั้งต้องรับโทษทางอาญาเท่านั้นลักษณะแห่งโทษเปิดช่องให้ลงแก่นิติบุคคลได้ ซึ่งต้องพิจารณาตามลักษณะความผิดพฤติการณ์แห่งการกระทำ และอำนาจหน้าที่ของผู้แทนนิติบุคคลประกอบกับวัตถุประสงค์ของนิติ

²⁶ คำพิพากษาฎีกาประจำพุทธศักราช 2508 ตอนที่ 5, เนติบัณฑิตยสภา.

²⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 584/2508 “นิติบุคคลอาจรับผิดชอบอาญาร่วมกับบุคคลธรรมดาซึ่งเป็นกรรมการดำเนินการของนิติบุคคลได้ถ้าการกระทำผิดอาญานั้น กรรมการได้ดำเนินงานไปเกี่ยวกับกิจการตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลที่ได้จดทะเบียนไว้ และเพื่อให้นิติบุคคลนั้นได้รับประโยชน์จากการกระทำนั้น”

²⁸ คำพิพากษาฎีกาประจำพุทธศักราช 2506 ตอนที่ 3, เนติบัณฑิตยสภา.

บุคคลเป็นรายๆ ไป การที่ผู้จัดการห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลเลียนเครื่องหมายการค้าของผู้อื่นโดยกระทำไปในอำนาจหน้าที่ทางการค้าอันเป็นวัตถุประสงค์และเพื่อประโยชน์ในทางการค้าของห้างหุ้นส่วนถือได้ว่าเป็นเจตนาและการกระทำของห้างหุ้นส่วน ฉะนั้น ห้างหุ้นส่วนจึงต้องรับผิดชอบทางอาญาด้วย"

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1586/2519²⁹ "ห้างหุ้นส่วนและบริษัทจำกัดนิติบุคคลทำผิดและลงโทษปรับตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 274, 275 ได้"

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3620/2537³⁰ "เครื่องหมายการค้าของโจทก์ร่วมและที่จำเลยทำขึ้นใช้คำว่า "KIKADA" เช่นเดียวกัน โดยแถบป้ายเครื่องหมายการค้าของโจทก์ร่วมใช้ผ้าพื้นสีกรมท่า ตัวอักษรคำว่า KIKADA สีเหลือง ส่วนที่จำเลยทำขึ้นใช้ผ้าพื้นสีขาว ตัวอักษรคำว่า KIKADA สีดำ ซึ่งต่างกันแต่เพียงสีของแถบป้ายกับสีของตัวอักษรและลีลาการเขียนตัวอักษรเท่านั้นแต่ชื่อที่เรียกขานเป็นชื่ออย่างเดียวกัน เครื่องหมายการค้าที่จำเลยทำขึ้นจึงคล้ายกับเครื่องหมายการค้าของโจทก์ร่วม เมื่อนำมาให้กับสินค้าประเภทเดียวกันแล้วอาจทำให้ผู้ซื้อหลงผิดว่าเป็นสินค้าของโจทก์ร่วมได้ ในความรับผิดชอบทางอาญานิติบุคคลกระทำความผิดนอกจากนิติบุคคลจะต้องรับผิดชอบแล้ว ผู้ที่มีส่วนในการกระทำความผิดย่อมต้องรับผิดชอบด้วยโดยไม่คำนึงว่าผู้นั้นจะเป็นกรรมการของนิติบุคคลหรือไม่ เมื่อจำเลยเป็นผู้ดำเนินการเกี่ยวกับกิจการของบริษัท ก. จำกัดที่ยึดได้เครื่องหมายการค้าที่เลียนแบบโจทก์ร่วมเป็นของกลาง จำเลยย่อมมีความผิดทางอาญาด้วย"

ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 787-788/2506 ศาลฎีกาได้พิพากษาลงโทษจำเลยซึ่งเป็น นิติบุคคลในความผิดอาญาทั่วไปฐานเลียนเครื่องหมายการค้าตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 274, 275 ซึ่งคำพิพากษาศาลฎีกาในคดีนี้ถือได้ว่าเป็นคำพิพากษาศาลฎีกาที่มีความสำคัญ กล่าวคือในคดีนี้ศาลฎีกาได้วางหลักซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวบรรทัดฐานในการใช้วินิจฉัยคดีที่นิติบุคคลกระทำความผิดโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ครั้งที่ 6/2506 ได้วางหลักไว้ชัดเจนว่า "เจตนาของนิติบุคคลย่อมแสดงออกทางผู้แทนของนิติบุคคลเมื่อผู้แทนของนิติบุคคลแสดงเจตนาซึ่งอยู่ในอำนาจหน้าที่ของผู้แทนในทางการดำเนินการดำเนินกิจการตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลเจตนาอันนั้น ก็ผูกพันนิติบุคคลและต้องถือว่าเป็นเจตนาของนิติบุคคลนั่นเอง ฉะนั้นนิติบุคคลจึงอาจมีเจตนาอันเป็นองค์ประกอบความผิดในทางอาญาและกระทำความผิดซึ่งผู้กระทำความผิดต้องมีเจตนารวมทั้งต้องรับโทษทางอาญาเท่านี้ลักษณะแห่งโทษเปิดช่องให้ลงแก่นิติบุคคลได้ ซึ่งต้องพิจารณาตามลักษณะความผิดพฤติการณ์แห่งการกระทำและอำนาจหน้าที่ของผู้แทนนิติบุคคลประกอบกับวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลเป็นราย ๆ ไป" และในคดีนี้ศาลก็ได้ถือว่า การ

²⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาประจำพุทธศักราช 2519 ตอนที่ 5, เนติบัณฑิตยสภา.

³⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาประจำพุทธศักราช 2537 ตอนที่ 8, เนติบัณฑิตยสภา.

กระทำของผู้จัดการห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลได้กระทำไปในอำนาจหน้าที่ทางการค้าอันเป็นวัตถุประสงค์และเพื่อประโยชน์ในทางการค้าของห้างหุ้นส่วน จึงถือได้ว่าเป็นเจตนาและการกระทำของห้างหุ้นส่วน ฉะนั้น ห้างหุ้นส่วนจึงต้องรับผิดชอบทางอาญาในความผิดฐานเลียนเครื่องหมายการค้าของผู้อื่นโดยมิชอบด้วย

ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 1586/2519 ศาลฎีกาได้วางหลักไว้ว่าหากห้างหุ้นส่วนและบริษัทจำกัดซึ่งเป็นนิติบุคคลกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 274, 275 นิติบุคคลจะต้องรับผิดชอบในความผิดดังกล่าวและศาลเองสามารถลงโทษปรับนิติบุคคลในความผิดฐานดังกล่าวได้ เท่ากับเป็นการที่ศาลฎีกายอมรับว่านิติบุคคลมีความรับผิดชอบในความผิดฐานเลียนเครื่องหมายการค้าได้ และศาลต้องได้เห็นแล้วว่าการกระทำความผิดฐานนี้ นิติบุคคลไม่สามารถกระทำได้เองโดยลำพังจะต้องมีการกระทำผ่านผู้แทนของนิติบุคคลเท่ากับศาลได้ยอมรับการกระทำของผู้แทนของนิติบุคคลเป็นการกระทำของนิติบุคคลตามนัยคำพิพากษาฎีกาที่ 787-788/2506 และคำพิพากษาฎีกาที่ 1669/2506 เป็นแนวทางในการวินิจฉัยนิติบุคคลในความผิดฐานนี้

ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 3620/2537 ศาลได้พิพากษาลงโทษนิติบุคคลให้รับผิดชอบร่วมกันกับผู้แทนของนิติบุคคลในความผิดฐานเลียนเครื่องหมายการค้าของผู้อื่นโดยมิชอบซึ่งในคดีนี้ศาลได้ตัดสินไว้ว่า “ในความรับผิดชอบทางอาญาหากนิติบุคคลกระทำความผิดนอกจากนิติบุคคลจะต้องรับผิดชอบแล้ว ผู้ที่มีส่วนในการกระทำความผิดย่อมต้องรับผิดชอบด้วยโดยไม่คำนึงว่าผู้นั้นจะเป็นกรรมการของนิติบุคคลหรือไม่ หากบุคคลผู้กระทำการแทนนิติบุคคลได้กระทำการใดลงไปอันเกี่ยวกับกิจการของนิติบุคคลนั้นๆ แล้วก็ย่อมมีความผิดทางอาญาด้วย” จากคำพิพากษาฎีกาในคดีนี้ทำให้เห็นว่า ผู้แทนของนิติบุคคลไม่จำเป็นต้องเป็นกรรมการของนิติบุคคลนั้นเสมอไป บุคคลใดก็ตามที่ได้กระทำการแทนนิติบุคคลและการกระทำนั้นเกี่ยวกับกิจการของนิติบุคคลแล้วก็อาจมีความรับผิดชอบร่วมกันกับนิติบุคคลได้จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจของผู้กระทำการแทนนิติบุคคลโดยทั่วไปให้มีความระมัดระวังในการกระทำของตนเอง เพราะการกระทำของตนเองอาจต้องทำให้ตนเองต้องรับผิดชอบร่วมกันกับนิติบุคคลด้วยนั่นเอง

5) ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพและชื่อเสียง

- ความผิดตามกฎหมายอาญา มาตรา 66 – 282

คำพิพากษาฎีกาที่ 952/2474³¹ “ลงข่าวโฆษณาว่าข้าราชการในข้อที่ไม่เป็นสาธารณประโยชน์มีผิด บรรณาธิการต้องรับผิดชอบในข้อความที่ลงในหนังสือพิมพ์ แม้นตนจะได้ไปนั่งทำการในระวางนั้นหรือไม่ก็ดีไม่มีกฎหมายให้สืบแก้ตัวอย่างผู้ประพันธ์”

- ความผิดฐานหมิ่นประมาทตามประกาศเพิ่มเติมกฎหมายอาญา พ.ศ. 2468

³¹ คำพิพากษาฎีกา พ.ศ. 2474, ธรรมสาร เล่ม 15 (ต่อ 3).

คำพิพากษาฎีกาที่ 265/2473³² “โฆษณาในหนังสือพิมพ์ว่าโจทก์ทำผิดอาญาประกาศเพิ่มเติมกฎหมายอาญา พ.ศ. 2468 บุคคลนิติสมมุติรับโทษอาญาปรับได้ พระราชบัญญัติเอกสารหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2470 ม.33 วิธีพิจารณาอาญาในความจริงได้และไม่ได้เพียงไร สถานีดารวจไม่ใช่โรงศาลหรือที่ประชุมชน”

ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 265/2473 และคำพิพากษาฎีกาที่ 952/2474 ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น ศาลฎีกาได้พิพากษาลงโทษนิติบุคคลซึ่งเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ในความผิดฐานหมิ่นประมาทซึ่งจะเห็นได้จากทั้งสองคดีว่าศาลได้ยอมรับว่านิติบุคคลมีความรับผิดชอบทางอาญาได้ โดยศาลได้พิพากษาให้นิติบุคคลมีความรับผิดชอบทางอาญาในความผิดฐานหมิ่นประมาทซึ่งนับได้ว่า ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลนั้นมีมานานแล้วแต่ถึงความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล จะมีมานานแล้วก็ตามแต่ก็ยังเห็นได้ว่าบทบัญญัติที่กำหนดเรื่องความรับผิดชอบทางอาญาของ นิติบุคคลยังไม่ได้ได้รับการพัฒนาหรือปรับปรุงให้มีความชัดเจนเพียงพอจึงทำให้การวินิจฉัยความ รับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลยังคงมีปัญหามาจนถึงปัจจุบันนี้

- ความผิดฐานหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 326, 328, 329

คำพิพากษาฎีกาที่ 1739/2523³³ (นิติบุคคลถูกฟ้องเป็นจำเลยในความผิดฐานหมิ่นประมาท แต่ศาลฎีกาพิพากษาแล้วว่า การกระทำของนิติบุคคลไม่เป็นความผิดตามฟ้อง)

“เดิมห้างโจทก์กับบริษัทจำเลยที่ 1 ติดต่อดำขายกันมาหลายปีโดยโจทก์ซื้อสินค้าจากจำเลยที่ 1 ต่อมาโจทก์เลิกซื้อสินค้าจากจำเลยที่ 1 และยังคงชำระค่าสินค้าจำเลยที่ 1 อยู่ จำเลยที่ 1 ได้ทวงถามโจทก์ให้ชำระหนี้หลายครั้งแล้ว โจทก์ไม่ชำระ จึงได้มีประกาศโฆษณาลงในหนังสือพิมพ์ข้อความว่าให้โจทก์จัดการชำระหนี้ที่ค้างจำเลยที่ 1 ภายใน 7 วัน มิฉะนั้นจะดำเนินการตามกฎหมาย ดังนี้แม้จะฟังว่าจำเลยที่ 1 และที่ 2 ในฐานะกรรมการผู้จัดการของจำเลยที่ 1 และส่วนตัวเป็นผู้จัดให้มีการประกาศข้อความดังกล่าวก็ตาม ข้อความที่ประกาศนั้นก็เป็นเรื่องคำเตือนให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ซึ่งจำเลยที่ 1 มีสิทธิที่จะกระทำได้ตามกฎหมาย ทั้งข้อความที่ประกาศก็ไม่มีข้อความใดที่เป็นการใส่ความโจทก์โดยประการที่น่าทำให้เสียชื่อเสียงหรือถูกดูหมิ่นการกระทำของจำเลยทั้งสอง จึงไม่เป็นความผิดฐานหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 328”

ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 1739/2523 คดีนี้นิติบุคคลได้ถูกฟ้องให้รับผิดชอบในความผิดฐานหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 328 แต่ศาลได้พิจารณาแล้วเห็นว่า นิติบุคคลไม่ได้กระทำการใดอันน่าจะทำให้โจทก์เสียชื่อเสียงหรือถูกดูหมิ่นการกระทำของจำเลยแต่อย่างใด การกระทำของนิติบุคคลดังกล่าวจึงไม่เป็นความผิดและไม่ต้องรับโทษในความผิดฐานนี้ จึงเห็นได้ว่านิติ

³² คำพิพากษาฎีกา พ.ศ. 2473, ธรรมสาร เล่ม 14.

³³ คำพิพากษาฎีกาประจำพุทธศักราช 2523 ตอนที่ 8, เนติบัณฑิตยสภา.

บุคคลอาจถูกฟ้องและมีความรับผิดในความผิดฐานหมิ่นประมาทได้ดังจะได้เห็นจากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 265/2473 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 952/2474 ที่เคยพิพากษาลงโทษนิติบุคคลในความผิดฐานหมิ่นประมาทมาแล้ว

6) ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน

- ความผิดฐานลักทรัพย์ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 334 (นิติบุคคลถูกฟ้องเป็นจำเลยในความผิดฐานลักทรัพย์ แต่ศาลฎีกาพิพากษาแล้วว่า การกระทำของนิติบุคคลไม่เป็นความผิดตามฟ้อง)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1093/2507³⁴ “โจทก์ฟ้องห้างหุ้นส่วนจำกัดจำเลยที่ 1 โดยจำเลยที่ 2 เป็นผู้จัดการกับจำเลยที่ 2 ที่ 3 ร่วมกันฉ้อโกงโดยหลอกลวงโจทก์ให้ทำสัญญาเช่าซื้อตัวรถยนต์จากจำเลยที่ 1 โจทก์หลงเชื่อลงนามสัญญาเช่าซื้อและได้ต่อตัวถึงรถยนต์นั้นขึ้น ต่อมาจำเลยที่ 1 ที่ 2 ร่วมกันลักรถยนต์ดังกล่าวซึ่งโจทก์เป็นเจ้าของตัวถังรถ ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์พิพากษายกฟ้อง โจทก์ฎีกาขอให้ลงโทษจำเลยที่ 2 ฐานลักทรัพย์ ดังนี้ กรณีจึงเป็นเรื่องเอาสังหาริมทรัพย์ของบุคคลหลายคนมารวมเข้ากันเป็นรถยนต์ชนิดมีตัวถังเป็นส่วนควบ ซึ่งตัวรถยนต์ของผู้ให้เช่าซื้ออาจถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินประเภทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1012 วรรคหลัง ผู้ให้เช่าซื้อซึ่งเป็นเจ้าของตัวรถยนต์จึงเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่รวมเข้ากันแต่ผู้เดียว โจทก์หาใช่เป็นเจ้าของรวมอยู่เดียวไม่ เมื่อผู้ให้เช่าซื้อเอารถยนต์นั้นไปจึงหาใช่เป็นการเอาทรัพย์สินที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วยไปไม่ จึงไม่มีความผิดฐานลักทรัพย์เกิดขึ้น”

ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1093/2507 ในคดีนี้นิติบุคคลถูกฟ้องให้รับผิดฐานลักทรัพย์ ตามประมวลกฎหมายอาญา แต่จากคดีดังกล่าวศาลได้พิจารณาแล้วเห็นว่าการกระทำของนิติบุคคลมิใช่เป็นความผิดฐานลักทรัพย์ นิติบุคคลจึงไม่มีความรับผิดอาญาและไม่ต้องรับโทษในความผิดฐานดังกล่าว จากคดีนี้จะเห็นได้ว่านิติบุคคลอาจมีความรับผิดในความผิดฐานลักทรัพย์ได้เช่นเดียวกันกับบุคคลธรรมดาซึ่งการกระทำของนิติบุคคลก็ต้องแสดงออกโดยผ่านการกระทำของผู้แทนนิติบุคคลนั่นเอง

- ความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 343

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 97/2518³⁵ “จำเลยที่ 1 เป็นกรรมการบริษัทจำเลยที่ 2 ได้จัดสรรที่ดินในนามของจำเลยที่ 2 ให้ประชาชนเช่าซื้อ แต่ที่ดินนั้นมีใช้ที่ดินที่จำเลยที่ 2 มีกรรมสิทธิ์ตามที่จำเลยโฆษณาชี้ชวนแก่ประชาชน และจำเลยไม่สามารถจะโอนขายที่ดินนั้นได้ การกระทำของจำเลยจึงเป็นการหลอกลวงโดยแสดงข้อความอันเป็นเท็จแก่ประชาชนโดยเจตนาทุจริต ผู้เสียหายทำสัญญาเช่าซื้อ

³⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาประจำพุทธศักราช 2507 ตอนที่ 4, เนติบัณฑิตยสภา.

³⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาประจำพุทธศักราช 2518 ตอนที่ 2, เนติบัณฑิตยสภา.

กับบริษัทจำเลยที่ 2 ได้ชำระเงินผ่อนไปบ้างแล้วบริษัทจำเลยที่ 2 ก็ปิดที่ทำการไม่มีคนมาทำงานแม้จะ
ได้ความว่ามีผู้สั่งจองโดยยังไม่ชำระเงินราว 10 ราย มีผู้ซื้อที่ดินเพียง 2 รายคือ อ. กับผู้เสียหายและมี
แต่ผู้เสียหายเพียงรายเดียวที่ร้องทุกข์ให้ดำเนินคดีแก่จำเลยการกระทำของจำเลยก็เป็นความผิดตาม
ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 343"

คำพิพากษาฎีกาที่ 1612-1613/2518³⁶ "ผู้จัดการบริษัทจำกัดโฆษณาให้คนสมัครเข้าเป็น
สมาชิกเสียค่าบริการคนละ 200 บาท สมทบทุนอีก 300 บาท มีสิทธิกู้เงินได้คนละ 2,500 บาทแสดงว่า
ไม่พอให้สมาชิกกู้ได้ทั่วตามสิทธิของสมาชิกเป็นแผนการฉ้อโกงประชาชนตามประมวลกฎหมายอาญา
มาตรา 343 ผู้ที่เข้าเป็นสมาชิกเป็นผู้เสียหาย ผู้แทนนิติบุคคลที่ลงมือกระทำ ถ้ามิใช่ความผิดเฉพาะตัว
ต้องมีความผิดเป็นส่วนตัวด้วย"

คำพิพากษาฎีกาที่ 958/2530³⁷ "ความผิดตามพระราชบัญญัติจัดหางานและ คุ่มครอง
คนหางาน พ.ศ.2511 มาตรา 7, 27 ฐานจัดหางานโดยมิได้รับอนุญาต สาระสำคัญอยู่ที่การไม่ได้รับ
อนุญาตจากนายทะเบียนตามกฎหมาย จำเลยจัดหางานโดยไม่ได้รับอนุญาตเมื่อใดก็เป็นความผิดสำเร็จ
และถ้าการจัดหางานนั้นได้กระทำโดยแสดงข้อความอันเป็นเท็จต่อประชาชนหรือ ปกปิดข้อความจริงซึ่ง
ควรบอกให้แจ้งแก่ประชาชนอันเป็นความผิดฐานฉ้อโกงประชาชนตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา
343 ด้วย ย่อมถือว่าเป็นการกระทำอีกกรรมหนึ่งต่างหาก เพราะจำเลยมีเจตนาที่แยกต่างหากจาก
ความผิดฐานแรก ดังนั้นแม้จำเลยจะได้กระทำความผิดกล่าวในคราวเดียวกัน การกระทำของจำเลยก็เป็น
ความผิดหลายกรรมต่างกัน"

ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 97/2518 คำพิพากษาฎีกาที่ 1612-1613/2518 และ คำ
พิพากษาฎีกาที่ 958/2530 ศาลฎีกาล้วนแต่ได้พิพากษาลงโทษนิติบุคคลในความผิดฐานฉ้อโกง
ประชาชนตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 343 ซึ่งจากคดีดังกล่าวทำให้เห็นว่า ศาลได้ยอมรับว่า
นิติบุคคลสามารถมีความรับผิดทางอาญาและรับโทษทางอาญาในความผิดฐานดังกล่าวได้แยก
เช่นเดียวกันกับบุคคลธรรมดาได้โดยเหตุผลที่ศาลฎีกาพิพากษาให้นิติบุคคลมีความรับผิดทางอาญาใน
ความผิดฐานดังกล่าวนี้ผู้เขียนเข้าใจว่าในการพิจารณาพิพากษาคดีนี้ศาลฎีกาน่าจะได้ใช้หลักตาม
แนวคำพิพากษาฎีกาที่ 787-788/2506 หรือคำพิพากษาฎีกาที่ 1669/2506 เป็นแนวทางในการวินิจฉัย
ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล

7) ความผิดลหุโทษ

- ความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 368

³⁶ คำพิพากษาฎีกาประจำพุทธศักราช 2518 ตอนที่ 10, เนติบัณฑิตยสภา.

³⁷ คำพิพากษาฎีกาประจำพุทธศักราช 2530 ตอนที่ 7, เนติบัณฑิตยสภา.

คำพิพากษาฎีกาที่ 378-379/2517³⁸ “นายอำเภอมีหน้าที่ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 มาตรา 118 ประกอบกับพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2495 มาตรา 40 วรรค 3 ที่จะต้องตรวจตราและจัดการรักษาทางบกทางน้ำให้ไปมาโดยสะดวกตามที่จะเป็นไปได้ตามฤดูกาล ในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวทางจังหวัดจึงประกาศห้ามรถยนต์รับส่งผู้โดยสารวิ่งในทางหลวงชนบทสายที่เป็นมูลเหตุ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตทั้งนี้เพื่อตรวจตราและจัดการรักษาทางบกสายนี้ให้ไปมาได้ทุกฤดูกาลแม้จะยังอยู่ระหว่างการก่อสร้างก็ตาม ทั้งนี้ เพื่อป้องกันอันตรายอันจะเกิดแก่ผู้โดยสารอำนวยความสะดวกในการก่อสร้างให้เสร็จโดยเร็วและเป็นการชั่วคราว จนกว่ากรมการขนส่งทางบกจะประกาศเป็นเส้นทางเพื่อดำเนินการตามกฎหมายขนส่งต่อไปเท่านั้น จำเลยที่ 1 และ บริษัท น. ขออนุญาตคณะกรรมการที่จังหวัดแต่งตั้งขึ้นอนุญาตให้บริษัท น. เดินรับส่งคนโดยสารได้แต่ผู้เดียว จำเลยที่ 1 ก็ไม่เชื่อฟัง นายอำเภอจึงมีคำสั่งห้ามรถจำเลย จำเลยก็ยังไม่เชื่อฟัง เป็นการจงใจขัดคำสั่งของผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 368 จำเลยที่ 1 เป็นนิติบุคคลแสดงเจตนาออกโดย ส. จำเลยซึ่งเป็นผู้จัดการ และ ท. กับ ด. จำเลย ซึ่งเป็นคนขับผู้ปฏิบัติตามคำสั่งของ ส. จำเลย ถือได้ว่าเป็นการร่วมกันกระทำความผิด”

ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 378-379/2517 ศาลได้พิพากษาลงโทษจำเลยที่ 1 ในความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 368 ซึ่งศาลเห็นว่าการกระทำของนิติบุคคลย่อมแสดงเจตนาออกโดย ส. ท. และ ด. ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้แทนนิติบุคคล ดังนั้น การกระทำของผู้แทนของนิติบุคคลจึงผูกพันนิติบุคคลตามนัยแห่งคำพิพากษาฎีกาที่ 787-788/2506

8) ความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญา

- ความผิดตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 27, 28

คำพิพากษาฎีกาที่ 1144/2493³⁹ “บริษัทจำกัดมีลวดเก็บไว้ในโกดังของบริษัท โดยมีแขกยามเฝ้ารักษาย่อมถือว่าลวดอยู่ในความครอบครองของบริษัทซึ่งเป็นนิติบุคคล เมื่อไม่มีการแจ้งปริมาณและสถานที่เก็บอันเป็นการฝ่าฝืนประกาศของคณะกรรมการควบคุมเครื่องอุปโภคบริโภค ฯลฯ ในกรณีเช่นนี้ต้องถือว่าบริษัทเป็นผู้กระทำความผิดกรรมการหรือผู้จัดการไม่มีความผิดเป็นส่วนตัว

ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 1144/2493 ในคดีนี้เห็นได้ว่า ศาลไทยได้ยอมรับว่า ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลมีมานานแล้วตั้งแต่ประเทศไทยยังใช้กฎหมายลักษณะอาญาแต่จนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังไม่ปรากฏว่ามีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับเรื่องของความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลบัญญัติเป็นความผิดทั่วไปไว้อย่างชัดเจนและแยกเฉพาะต่างหากออกมาจากความรับผิดของบุคคลธรรมดา จึง

³⁸ คำพิพากษาฎีกาประจำพุทธศักราช 2517 ตอนที่ 1, เนติบัณฑิตยสภา.

³⁹ คำพิพากษาฎีกาประจำพุทธศักราช 2493 ตอนที่ 1 พิมพ์ครั้งที่ 2, เนติบัณฑิตยสภา.

เป็นเรื่องที่ฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งมีหน้าที่ในการร่างกฎหมายควรให้ความสำคัญและทบทวนกฎหมายที่มีอยู่พร้อมปรับปรุงและพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลต่อไป

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นเป็นตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ศาลได้เคยมีคำพิพากษาคัดสินให้นิติบุคคลมีความรับผิดชอบทางอาญา ซึ่งจะเห็นได้ว่าศาลได้ยอมรับว่านิติบุคคลมีความรับผิดชอบทางอาญาได้มาช้านานแล้วอีกทั้งศาลไทยยังได้วางหลักซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวบรรทัดฐานให้แก่ ผู้พิพากษาในการตัดสินคดีอันเกี่ยวกับการกระทำความผิดของนิติบุคคลในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 787-788/2506 (ประชุมใหญ่) ซึ่งผู้พิพากษาส่วนใหญ่แล้วก็ยังยึดถือหลักที่ได้จากคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวเป็นแนวทางวินิจฉัยความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลมาจนถึงทุกวันนี้

ค. ข้อสังเกตเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลซึ่งได้กระทำโดยเจตนา

ข้อสังเกตเกี่ยวกับการกำหนดความผิดและโทษทางอาญาของนิติบุคคลซึ่งได้กระทำความผิดอาญาโดยเจตนาจากการพิจารณาตัวอย่างคำพิพากษาดังที่ได้กล่าวข้างต้นไปแล้วมีดังนี้

1) จากตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่กล่าวไปแล้วข้างต้นล้วนเป็นแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่พิพากษาลงโทษนิติบุคคลในความผิดอาญาต่างๆ ที่มีความผิดทั่วไปและมีความผิดที่นิติบุคคลกระทำโดยเจตนาทั้งสิ้นซึ่งจะเห็นได้ว่าการลงโทษนิติบุคคลในการกระทำความผิดอาญาทั่วไปนั้นมีมานานแล้วทั้งๆ ที่ในประมวลกฎหมายอาญายังไม่มีบทบัญญัติใดที่กำหนดความรับผิดชอบของนิติบุคคลไว้ชัดเจน แต่ศาลก็ได้อาศัยการตีความคำว่า “ผู้ใด” ที่บัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาให้หมายความรวมไปถึงผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคลด้วยโดยเป็นกรณีที่ศาลได้นำหลักกฎหมายแพ่งมาขยายความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลและทำให้นิติบุคคลสามารถกระทำความผิดอาญาทั่วไปได้เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดาเป็นกรณีๆ ไป และจวบจนกระทั่งปัจจุบันนี้ก็ยังไม่ปรากฏว่ามีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาให้มีความชัดเจนขึ้นกว่าที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันนี้แต่ประการใด

การตีความคำว่า “ผู้ใด” ในบทบัญญัติต่างๆ ที่ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญาให้หมายความรวมไปถึงนิติบุคคลด้วยนั้น ผู้เขียนเห็นว่าเป็นการตีความกฎหมายอาญาที่ไม่ตรงตามเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้นๆ และไม่ถูกต้องตามนิติวิธี นอกจากนี้ผู้เขียนยังเห็นว่าหากจะกำหนดให้คำว่า “ผู้ใด” ที่ปรากฏในบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาหมายความรวมถึงนิติบุคคลด้วยก็ควรที่จะมีการบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาไว้ให้มีความชัดเจน อีกทั้งเมื่อพิจารณาถึงโทษในแต่ละฐานความผิดแล้วจะเห็นได้ว่าโทษในแต่ละฐานความผิดล้วนเป็นโทษที่มีความเหมาะสมสำหรับการลงโทษบุคคลธรรมดาเท่านั้น หากจะนำโทษที่มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาลงโทษนิติบุคคลก็อาจจะไม่มีความร้ายแรงพอและอาจจะไม่ส่งผลยับยั้งการกระทำความผิดของนิติบุคคลหรืออาจจะไม่ส่งผลในการบรรเทาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดของนิติบุคคลได้ ดังนั้น ผู้เขียน

เห็นว่า หากจะตีความบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาเนื่องจากความไม่ชัดเจนของกฎหมายแล้ว ก็ควรตีความให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่บัญญัติไว้ ซึ่งไม่ควรที่จะขยายความบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นๆ โดยการอนุโลมเพื่อให้ผลของการใช้กฎหมายดังกล่าวเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายสูงสุด

2) บทลงโทษในแต่ละฐานความผิดจากตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวข้างต้นจะสังเกตเห็นได้ว่ามีกำหนดไว้ชัดเจนในการให้ดุลยพินิจศาลในการที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดไม่ว่าจะเป็นโทษจำคุก โทษปรับ หรือโทษจำคุกและปรับ ซึ่งโทษในแต่ละฐานความผิดนั้นได้เปิดช่องให้ศาลลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคลได้และคำพิพากษาศาลฎีกาดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ศาลก็ได้พิพากษาลงโทษปรับแก่นิติบุคคลเนื่องจากโทษจำคุกไม่สามารถบังคับใช้กับนิติบุคคลได้ นอกจากนี้จากการที่ผู้เขียนค้นคำพิพากษาศาลฎีกาที่ผ่านมานั้นก็ยังไม่ปรากฏชัดว่าศาลฎีกาได้เคยมีคำพิพากษาลงโทษนิติบุคคลที่กระทำความผิดอาญาโดยเจตนาในฐานความผิดที่มีแต่โทษประหารชีวิตและ/หรือโทษจำคุกเท่านั้นแต่อย่างใด สำหรับโทษปรับที่ลงแก่นิติบุคคลนั้นจะเห็นได้ว่าโทษปรับตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญาที่นิติบุคคลได้รับนั้นมีอัตราที่เท่ากับกับโทษปรับที่ใช้กับบุคคลธรรมดาซึ่งถือได้ว่าโทษปรับที่ใช้ลงโทษนิติบุคคลยังมีจำนวนไม่สูงพอ การลงโทษปรับแก่นิติบุคคล ดังกล่าวจึงไม่น่าที่จะได้ผลตามทฤษฎีการลงโทษแต่อย่างใด

3) จากคำพิพากษาดังกล่าวข้างต้นไม่ปรากฏว่า ศาลได้เคยมีคำพิพากษาลงโทษนิติบุคคลในความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา ทั้งนี้เพราะศาลอาจเห็นว่าในความผิดฐานนี้นิติบุคคลไม่น่าจะมีความเป็นไปได้ที่จะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดได้เลยไม่ว่าจะในฐานะตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน และนอกจากนี้วัตถุประสงค์ของบริษัทก็ไม่มีทางเป็นไปได้เลยว่านิติบุคคลจะมีวัตถุประสงค์เพื่อฆ่าคนอื่นเป็นวัตถุประสงค์ที่ขัดต่อกฎหมายความสงบเรียบร้อยและ/หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนได้ ดังนั้นเจตนาของผู้แทนนิติบุคคลจึงไม่อาจจะถือว่าเป็นการแสดงเจตนาแทนนิติบุคคลเหมือนในความผิดทั่วไปดังที่ได้กล่าวไปแล้วได้ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 787-788/2506 การแสดงเจตนาของผู้แทนนิติบุคคลที่อยู่นอกขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลจึงไม่อาจผูกพันนิติบุคคลให้รับผิดชอบได้เลย เจตนาฆ่าคนตายจึงน่าจะเป็นเจตนาเฉพาะตัวของบุคคลที่มีความรู้สึกผิดชอบเท่านั้น

นอกจากนี้ความตายที่เกิดขึ้นจากการถูกฆ่าตายโดยเจตนาดังกล่าวเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตของคนไม่เกี่ยวกับทรัพย์สินซึ่งถ้าหากสังเกตจากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ผ่านมาแล้วจะเห็นได้ว่าความผิดส่วนมากที่นิติบุคคลกระทำและศาลได้เคยพิพากษาให้นิติบุคคลมีความผิดมักจะเป็นความผิดที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินและ/หรือชื่อเสียงและ/หรือเงินทองเท่านั้น และหากเมื่อพิจารณาถึงโทษในความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาตามมาตรา 288 แห่งประมวลกฎหมายอาญานั้นจะเห็นได้ว่ามีเพียงโทษประหารชีวิต หรือโทษจำคุกตลอดชีวิต หรือโทษจำคุกตั้งแต่สิบห้าปีถึงยี่สิบปีเท่านั้นซึ่งสภาพของ

นิติบุคคลเองก็ไม่เปิดช่องให้ลงโทษดังกล่าวแก่นิติบุคคลได้เลย จะเห็นได้เลยว่าไม่มีทางเป็นไปได้เลยที่นิติบุคคลจะได้รับโทษดังกล่าวเนื่องจากนิติบุคคลเป็นบุคคลสมมติ ไม่มีตัวตนดังเช่นบุคคลธรรมดาซึ่งเป็นผู้กระทำความผิดและการลงโทษนิติบุคคลดังกล่าวก็จะเป็นลูแก่วัตถุประสงค์ของการลงโทษแต่ประการใด

4) นิติบุคคลอาจเป็นตัวการร่วมตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83 ในการกระทำความผิดได้ เช่น ความผิดฐานเป็นตัวการร่วมกัน กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติควบคุมการส่งออกปศุสัตว์และนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้าบางอย่าง พ.ศ. 2482 ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 1328/2503 (ประชุมใหญ่ครั้งที่ 20/2503) “จำเลยที่ 2 เป็นกรรมการของบริษัทจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคลได้สั่งของต้องห้ามจากต่างประเทศแทนจำเลยที่ 1 โดยมีได้รับอนุญาตจากกระทรวงเศรษฐกิจก่อน แม้จะอ้างว่าสำคัญผิดว่าของที่สั่งมานั้นไม่ใช่ของต้องห้ามก็ยังคงต้องมีความผิด กรณีเช่นนี้ถือว่าจำเลยทั้งสองเป็นผู้ร่วมกันกระทำความผิด”

5) ปัญหาความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลในความรับผิดฐานเบิกความเท็จนั้น หลายคนอาจสงสัยว่านิติบุคคลไม่มีชีวิตจิตใจแล้วจะดำเนินการฟ้องร้องคดีได้อย่างไร ความผิดฐานนี้ ผู้ที่จะกระทำความผิดได้มีเฉพาะแต่บุคคลธรรมดาเท่านั้นหรือจะถือว่านิติบุคคลแสดงเจตนาได้โดยทางผู้แทนได้ หากผู้แทนเบิกความในฐานะเป็นผู้แทนนิติบุคคลก็เท่ากับเป็นปากเสียงให้นิติบุคคลและเมื่อเบิกความเท็จและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้นหรือนิติบุคคลนั้นได้รับประโยชน์จากการเบิกความเท็จของผู้แทนก็ควรลงโทษนิติบุคคลในทางอาญาได้หรือไม่ ซึ่งปัญหานี้ศาลฎีกาของไทยได้มีคำชี้ขาดออกมาแล้วตามคำพิพากษาฎีกาที่ 1046/2536 ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ข้างต้น

สำหรับความผิดฐานร่วมกันปลอมและใช้เอกสารสิทธิ์และตัวเงินปลอมดังกล่าวได้เคยมีคำพิพากษาฎีกาที่ 1669/2506 และคำพิพากษาฎีกาที่ 584/2508 ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นที่สามารถนำมาเทียบเคียงได้ว่า ความผิดฐานปลอมและใช้เอกสารปลอมเป็นความผิดอาญาซึ่งโดยสภาพและลักษณะของการกระทำความผิด นิติบุคคลอาจเป็นผู้กระทำและต้องรับโทษทางอาญาได้

แต่กรณีตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1046/2536 นี้ กรรมการบริษัทจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นผู้แทนของนิติบุคคลจะกระทำความผิดทั้งสองฐาน คือ ในฐานะส่วนตัวและในฐานะผู้แทนนิติบุคคล ในตัวบุคคลคนเดียวกันในลักษณะเป็นตัวการร่วมกระทำความผิดด้วยกันได้หรือไม่ ซึ่งข้อนี้เมื่อเทียบเคียงกับคำพิพากษาฎีกาที่ 1669/2506 แล้วจะเห็นได้ว่านิติบุคคลร่วมกระทำความผิดกับผู้แทนนิติบุคคลซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาในลักษณะดังกล่าวได้ นอกจากนี้ยังพอเทียบเคียงได้กับคำพิพากษาฎีกาที่ 59/2507⁴⁰ ซึ่งวินิจฉัยว่า “บริษัทจำเลยที่ 1 เป็นนิติบุคคล จำเลยที่ 2 เป็นกรรมการผู้จัดการมีอำนาจสั่ง

⁴⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 59/2507 “เช็คซึ่งให้ใช้เงินในเมืองเดียวกันกับที่ออกเช็ค ถ้าผู้ทรงเช็คไม่ยื่นแก่ธนาคารเพื่อให้ใช้เงินภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันออกเช็คนั้น ก็ทำให้ผู้ทรงเช็คเสียสิทธิ

จ่ายเงินในเช็คแทนบริษัทร่วมกับจำเลยที่ 3 กรรมการของบริษัทอีกคนหนึ่ง เมื่อจำเลยที่ 2 กับที่ 3 ได้เซ็นชื่อส่งจ่ายในเช็คให้ใช้เงินมีจำนวนสูงกว่าเงินในบัญชีโดยเจตนาจะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คนั้นแล้ว จำเลยทั้งสามมีความผิดในฐานะเป็นตัวการ

ส่วนในข้อหาความผิดฐานเบิกความเท็จตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 177 ก่อนมีคำพิพากษาฎีกาที่ 1046/2536 ยังไม่ปรากฏคำพิพากษาศาลฎีกาที่วินิจฉัยว่า นิติบุคคลจะกระทำความผิดฐานนี้ได้หรือไม่ แต่ตามหลักกฎหมายอังกฤษถือว่าความผิดฐานเบิกความเท็จเป็นความผิดซึ่งโดยสภาพจะพึงกระทำได้แต่เฉพาะบุคคลธรรมดาเท่านั้น ไม่อาจถือว่าผู้แทนของนิติบุคคลกระทำให้ในนามของนิติบุคคลได้ ความผิดฐานนี้เป็นความผิดที่ผู้กระทำต้องผ่านพิธีการบางอย่างก่อนจึงจะกระทำความผิดได้ กล่าวคือ ก่อนเบิกความ พยานต้องสาบานหรือปฏิญาณก่อน เมื่อนิติบุคคลไม่สามารถเข้าพิธีการสาบานได้ นิติบุคคลจึงไม่อาจทำความผิดฐานนี้ได้

ผู้ที่มีความเห็นວ່ານิติบุคคลกระทำความผิดอาญาฐานเบิกความเท็จได้ นอกจากจะให้เหตุผลตามคำพิพากษาฎีกาที่บันทึกอยู่ นี้ ยังให้พิจารณาเปรียบเทียบกับกรณีที่นิติบุคคลขอดำเนินคดีอย่างคนอนาถาในคดีแพ่งซึ่งจำเป็นอยู่เองที่ผู้แทนนิติบุคคลต้องสาบานตัวแทนนิติบุคคล ให้คำชี้แจงว่า นิติบุคคลนั้นไม่มีทรัพย์สินพอที่จะเสียค่าธรรมเนียมศาล หากนิติบุคคลนั้นรู้อยู่แล้วว่ายังมีทรัพย์สินพอที่จะเสียค่าธรรมเนียมศาล นิติบุคคลนั้นย่อมจะต้องรับผิดฐานเบิกความเท็จได้ กรณีตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1046/2536 มีเจตนาที่จะฟ้องโจทก์โดยรู้ว่าโจทก์มิได้กระทำความผิด นิติบุคคลนั้นจำต้องมีผู้แทนไปเบิกความตามเจตนาของนิติบุคคล บริษัทจำเลยที่ 1 จึงต้องรับผิดฐานเบิกความเท็จได้

ในเรื่องดังกล่าวอาจารย์ปริญญา ตีผลUNG มีความเห็นว่า ความผิดฐานเบิกความเท็จน่าจะจะเป็นความผิดที่มีสภาพและลักษณะของการกระทำผิดที่นิติบุคคล ซึ่งไม่มีตัวตนเป็นเพียงบุคคลสมมติ ไม่อาจกระทำความผิดได้ เช่นเดียวกับความผิดฐานทำร้ายร่างกายและฆ่าผู้อื่น แม้จะเคยมี คำพิพากษาฎีกาที่ 130/2508⁴¹ วินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 177 มิได้วางเกณฑ์องค์ประกอบ

บางอย่างดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 940 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เท่านั้น ไม่ทำให้ผู้กระทำผิดพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็คฯ พ้นผิดไปด้วย จำเลยที่ 2 เป็นกรรมการผู้จัดการของจำเลยที่ 1 อันเป็นบริษัทนิติบุคคล จำเลยที่ 3 เป็นกรรมการของบริษัท จำเลยที่ 2 กับที่ 3 เซ็นชื่อส่งจ่ายเงินในเช็คในนามของบริษัทจำเลยที่ 1 ให้ใช้เงินสูงกว่าจำนวนที่มีอยู่ในบัญชี ในขณะที่ออกเช็คโดยเจตนาจะไม่ให้มีการใช้เงินตามเช็คนั้น ดังนี้ จำเลยที่ 2 , 3 ย่อมได้ชื่อว่าได้ร่วมกับจำเลยที่ 1 ออกเช็ครายนี้ จึงต้องมีความผิดในฐานะเป็นตัวการด้วย"

⁴¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 130/2508⁴¹ "ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 177 มิได้วางเกณฑ์องค์ประกอบความผิดไว้ว่า พยานที่เบิกความเท็จนั้นจะต้องได้สาบานหรือปฏิญาณตัวแล้วด้วย จึงจะมีความผิดดังเช่นในกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 155 ความมุ่งหมายอันเป็นสาระสำคัญของมาตรา

ความผิดไว้ว่าพยานที่เบิกความเท็จนั้น จะต้องได้สาบานหรือปฏิญาณตัวแล้วด้วย ดังเช่นที่เคยบัญญัติไว้เดิมในกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 155 ซึ่งยกเลิกไปแล้ว ความมุ่งหมายอันเป็นส่วนสำคัญของบทบัญญัติมาตรานี้ อยู่ที่ที่จะเอาผิดแก่ผู้เบิกความในข้อสำคัญแห่งคดีด้วยความเท็จเป็นสำคัญ เพราะการเบิกความเท็จต่อศาลย่อมมีส่วนทำให้เสื่อมเสียความยุติธรรมได้ ทั้งนี้ โดยมีต้องคำนึงถึงว่าพยานนั้นจะได้สาบานหรือปฏิญาณตัวแล้วหรือไม่ เพราะการสาบานหรือปฏิญาณตัวนั้นมิใช่ว่ากฎหมายจะบังคับไว้โดยเคร่งครัดว่าพยานจะต้องปฏิบัติเสมอไปไม่ ยังมีบุคคลบางประเภทที่ได้รับการยกเว้น ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 112 ด้วย เมื่อจำเลยได้เบิกความเท็จในข้อสำคัญแห่งคดีครบองค์ประกอบความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 177 แล้ว จำเลยก็ย่อมมีความผิด แต่การเบิกความนั้นเห็นได้ชัดอยู่ในตัวว่าจะต้องเบิกความด้วยวาจาหรือปากเท่านั้น ไม่อาจเบิกความโดยวิธีอื่นเป็นหนังสือต่อศาลได้ เพราะฉะนั้น การกระทำผิดฐานเบิกความเท็จจึงน่าจะมีได้เฉพาะกรณีที่บุคคลธรรมดาเป็นผู้กระทำผิดเท่านั้น⁴²

ปัญหาน่าจะมีต่อไปว่าเมื่อนิติบุคคลไม่น่าจะกระทำผิดฐานเบิกความเท็จได้โดยลำพังนิติบุคคลจะร่วมกระทำความผิดกับบุคคลธรรมดาในความผิดฐานดังกล่าวได้หรือไม่ ทั้งนี้โดยจะเปรียบเทียบกับกรณีที่หญิงเป็นตุลาการร่วมกระทำความผิดกับชายฐานข่มขืนกระทำชำเราได้หรือไม่ ข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1046/2536 ปรากฏว่า บริษัทจำเลยที่ 1 รู้อยู่แล้วว่า ข้อความที่มอบอำนาจให้ไปร้องทุกข์ดำเนินคดีแก่โจทก์นั้นเป็นความเท็จ ซึ่งหากบริษัทจำเลยที่ 1 พ้องดำเนินคดีแก่โจทก์เองในข้อหาความผิดที่ร้องทุกข์ดังกล่าวและนำสืบหนังสือมอบอำนาจที่มีข้อความอันเป็นเท็จต่อศาล คงไม่มีข้อสงสัยว่าบริษัทจำเลยที่ 1 ย่อมมีความผิดฐานแจ้งความเท็จ พ้องเท็จและนำสืบหรือแสดงพยานหลักฐานอันเป็นเท็จตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 173, มาตรา 174 วรรคสอง, มาตรา 175 และมาตรา 180 ได้ เพราะสภาพของความผิดทั้งสามฐาน ดังกล่าวเปิดช่องให้นิติบุคคลกระทำได้ เจตนาในการกระทำความผิดฐานเบิกความเท็จของบริษัทจำเลยที่ 1 ก็น่าจะไม่มีข้อสงสัยเช่นกันว่าจำเลยที่ 1 มีเจตนาเช่นนั้นแน่ เพราะบริษัทจำเลยที่ 1 รู้ว่าข้อความที่จำเลยที่ 2 เบิกความต่อศาลเป็นเท็จตั้งแต่ขณะร้องทุกข์แล้ว การที่จำเลยที่ 2 ไปเบิกความก็เป็นการเบิกความตามเจตนาของนิติบุคคลที่ไปแจ้งให้ดำเนินคดีแก่โจทก์⁴³

177 อยู่ที่ที่จะเอาผิดกับผู้เบิกความในข้อสำคัญแห่งคดีด้วยความเท็จเป็นสำคัญ เพราะการเบิกความเท็จต่อศาลย่อมมีส่วนทำให้เสื่อมเสียความยุติธรรมได้”

⁴² ปริญา ตีผล, “บริษัทโกหกศาล ต้องอาญาแผ่นดินหรือไม่”, เอกสารภาษีอกร, ปีที่ 13 ตอนที่ 145, (ตุลาคม 2536), น.156-157.

⁴³ เพิ่งอ้าง.

อย่างไรก็ตามองค์ประกอบความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 177 ข้อหนึ่งที่ว่าขาดมิได้ คือ ต้องมีการเบิกความต่อศาล ซึ่งโดยลักษณะของการกระทำน่าจะไม้อาจมีการร่วมกันกระทำความผิดได้โดยสภาพ กล่าวคือไม่อาจจะแบ่งหน้าที่กันทำ หรือร่วมลงมือกระทำความผิดด้วยกันในขณะเบิกความได้ จริงอยู่ที่ว่าอาจมีการสมคบกันมาก่อนได้แต่พอถึงชั้นลงมือกระทำความผิด นิติบุคคลไม่อาจเข้าร่วมลงมือกระทำความผิดหรือแบ่งหน้าที่กันทำกับผู้แทนนิติบุคคลขณะที่เบิกความได้ การเบิกความจึงเป็นเรื่องที่บุคคลธรรมดาจะต้องกระทำเองโดยลำพังและจะต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัว แม้จำเลยที่ 2 จะเบิกความในฐานะเป็นผู้แทนของจำเลยที่ 1 ก็ตาม ก็ไม่อาจผูกพันจำเลยที่ 1 ให้รับผิดชอบในฐานะเป็นตุลาการได้ เพราะจำเลยที่ 2 เองก็รู้ถือว่า ข้อความที่เบิกความนั้นเป็นเท็จย่อมเห็นเจตนาในการกระทำความผิดอยู่ในตัว หากจำเลยที่ 2 ไม่มีเจตนา ดังกล่าวก็อาจเบิกความไปตามความเป็นจริงได้ ความผิดฐานเบิกความเท็จนี้ บุคคลธรรมดาที่ไม่น่าที่จะร่วมกระทำความผิดด้วยกันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปได้ แม้จะพยายามยกตัวอย่างว่า บุคคล 2 คนสมคบกันมาเบิกความ เป็นประจักษ์พยานยืนยันการกระทำผิดของผู้อื่นอันเป็นเท็จก็ตาม ทั้งนี้ เพราะขณะเบิกความก็เป็นเรื่องต่างคนต่างเบิกความไม่อาจมาเบิกความหรือลงมือกระทำความผิดพร้อมกันได้ จึงเป็นเรื่องที่ต่างคนต่างต้องรับผิดชอบไม่อาจร่วมกันกระทำความผิดได้โดยสภาพ

นอกจากนี้ กรณีตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1046/2536 นี้ก็เห็นได้ชัดว่า บริษัทจำเลยที่ 1 มีเจตนากระทำความผิดฐานเบิกความเท็จเพียงแต่โดยสภาพไม่อาจจะกระทำได้นั้น คำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวจึงลงโทษจำเลยที่ 1 แม้กรณีนี้จะลงโทษจำเลยที่ 1 ฐานเป็นตัวการร่วมกระทำความผิดกับจำเลยที่ 2 ในฐานเบิกความเท็จไม่ได้ แต่ก็น่าจะลงโทษจำเลยที่ 1 ฐานเป็นผู้สนับสนุนในความผิดฐานดังกล่าวได้ เพราะการกระทำของจำเลยที่ 1 ที่มอบอำนาจให้ร้องทุกข์ดำเนินคดีแก่โจทก์และให้จำเลยที่ 2 กรรมการบริษัทไปเบิกความในคดีที่พนักงานอัยการฟ้องโจทก์ในความผิดต่อส่วนตัวที่จำเลยที่ 1 ร้องทุกข์ให้ดำเนินคดีแก่โจทก์เป็นเท็จ น่าจะถือได้แล้วว่าเป็นการช่วยเหลือและให้ความสะดวกในการที่จำเลยที่ 2 กระทำความผิดก่อนกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 86 จำเลยที่ 1 จึงน่าจะเป็นผู้สนับสนุนในความผิดฐานเบิกความเท็จได้ ทั้งนี้ โดยเทียบเคียงกับกรณีที่ราษฎรร่วมกระทำความผิดกับเจ้าพนักงาน ในความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ เช่น ความผิดฐานเป็นเจ้าพนักงานยกยอกทรัพย์ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 147 ซึ่งจะเป็นความผิดได้แต่เฉพาะเจ้าพนักงานเป็นผู้กระทำ แม้ราษฎรไม่ใช่เจ้าพนักงานไม่อาจจะกระทำความผิดฐานดังกล่าวได้แต่ก็ถือว่าเป็นผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดดังกล่าวและลงโทษราษฎรในความผิดฐานนั้นได้ทั้งโทษปรับที่ศาลฎีกาในคดีนี้ลงแก่จำเลยที่ 1 ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 177 วรรคสอง จำนวน 3,000 บาท ก็ไม่เกินกว่าโทษ 2 ใน 3 ของโทษปรับไม่เกิน 14,000 บาทตามที่กำหนดไว้ในบทบัญญัติมาตราดังกล่าว

อนึ่ง หากเห็นว่านิติบุคคลกระทำความผิดฐานเบิกความเท็จได้ กรณีตามคำพิพากษาฎีกาที่บันทึกนี้ น่าจะไม่ใช่เรื่องเกี่ยวกับการกระทำตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลแต่น่าจะเป็นเรื่องที่นิติบุคคลอ้างว่าเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาเพื่อปกป้องรักษาสติของตนที่มีอยู่ตามกฎหมายซึ่งไม่จำต้องระบุไว้ในวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลตามที่ได้จดทะเบียนไว้ เพราะเป็นเรื่องที่ทุกคนมีสิทธิและหน้าที่เท่าเทียมกันตามกฎหมายอยู่แล้ว ความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ.2534 ที่จำเลยที่ 1 ร้องทุกข์ให้ดำเนินคดีแก่โจทก์ก็หาใช่การฟ้องเพื่อให้จำเลยที่ 1 ได้รับชำระหนี้ตามเช็คอันอยู่ในวัตถุประสงค์ของจำเลยที่ 1 ไม่ เพราะมิใช่การฟ้องเรียกเงินตามเช็คเป็นคดีแพ่ง และแม้หากจำเลยที่ 1 จะฟ้องเรียกเก็บเงินตามเช็คจากโจทก์ต่อไป ก็มีเช็คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาศาลในคดีแพ่งไม่จำเป็นต้องถือข้อเท็จจริงในคดีอาญาที่โจทก์ถูกฟ้องแต่อย่างใด อาจกล่าวได้ว่าคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ ได้วางบรรทัดฐานที่สำคัญทางวิชาการฉบับหนึ่ง ซึ่งเท่ากับศาลฎีกาเห็นว่า ความผิดฐานเบิกความเท็จมิใช่ความผิดที่จะกระทำได้เฉพาะบุคคลธรรมดาและมีใช้ความผิดอาญาซึ่งโดยสภาพและลักษณะของการกระทำผิด นิติบุคคลไม่อาจเป็นผู้กระทำได้อีกต่อไป ทั้งความผิดฐานนี้นิติบุคคลอาจร่วมกระทำความผิดกับบุคคลธรรมดาได้ซึ่งอาจทำให้สงสัยต่อไปว่า นิติบุคคลจะร่วมกระทำความผิดกับนิติบุคคลอื่นในความผิดฐานนี้ได้หรือไม่ เมื่อถือหลักว่านิติบุคคลเป็นตัวการร่วมกระทำความผิดกับบุคคลธรรมดาได้ นิติบุคคลก็อาจเป็นผู้ก่อให้เกิดผู้อื่นกระทำความผิด ในลักษณะเป็นผู้ใช้ให้ผู้อื่นกระทำความผิดฐานเบิกความเท็จได้เพราะแม้ร่วมลงมือกระทำความผิดก็ยังทำได้ ฉะนั้น การเป็นเพียงผู้ก่อให้เกิดผู้อื่นกระทำความผิดซึ่งมิได้ไปร่วมลงมือด้วยก็น่าจะกระทำได้เช่นกัน

ยังมีปัญหาน่าคิดต่อไปว่า ผู้ถูกใช้จะมีได้เป็นเพียงผู้ที่เป็นผู้แทนนิติบุคคลเท่านั้นหรือไม่ หรือจะเป็นใครก็ได้ขอให้ไปเบิกความตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้นก็พอ รวมตลอดไปจนถึงความผิดอาญาบางฐาน เช่น ความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อน ความผิดฐานทำร้ายร่างกายจนเป็นเหตุให้ผู้ถูกกระทำร้ายได้รับอันตรายสาหัส หากนิติบุคคลได้รับประโยชน์จากการกระทำความผิดดังกล่าว นิติบุคคลจะต้องรับโทษทางอาญาหรือไม่ ซึ่งหากพิจารณาจากบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 289 (4) และมาตรา 297 แล้วจะพบว่า กฎหมายไม่ได้บัญญัติโทษปรับไว้ นิติบุคคลจึงไม่อาจรับโทษในความผิดฐานดังกล่าวได้ ทั้งโดยสภาพของความผิดก็น่าจะเกิดขึ้นได้จากบุคคลธรรมดาเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ความผิดฐานทำร้ายร่างกายเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ร่างกายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 295 บัญญัติโทษปรับไว้ด้วย กรณีนี้จึงยังเป็นปัญหาว่า นิติบุคคลจะเป็นตัวการหรือผู้ใช้ในการความผิดฐานดังกล่าวได้หรือไม่ แต่หากยึดหลักว่าความผิดดังกล่าวแม้จะบัญญัติโทษปรับไว้และนิติบุคคลได้รับประโยชน์จากการกระทำนั้นก็ตาม แต่โดยสภาพของความผิดแล้ว นิติบุคคลไม่อาจ

กระทำได้ ก็คงไม่อาจจะลงโทษนิติบุคคลในความผิดฐานดังกล่าวได้ ปัญหาเหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่ต้องรอฟังคำวินิจฉัยจากศาลฎีกาต่อไป⁴⁴

3.4 ความรับผิดของนิติบุคคลที่ได้กระทำโดยประมาท

นอกจากจะปรากฏว่า ศาลได้พิพากษาลงโทษนิติบุคคลในความผิดอาญาที่ได้กระทำไปโดยเจตนาดังที่กล่าวไปแล้วนั้น ยังปรากฏว่าศาลได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ตัดสินให้นิติบุคคลรับผิดในความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทด้วย ในส่วนนี้จะศึกษาถึงความรับผิดของนิติบุคคลที่ได้กระทำโดยประมาทโดยเริ่มจากการศึกษาความหมายของการกระทำโดยประมาท ดังนี้

1) ความหมายของการกระทำโดยประมาท

ปัจจุบันไม่ว่าจะในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) หรือระบบกฎหมายซีวิล ลอว์ (Civil Law) ต่างก็เห็นว่าการกระทำโดยประมาทในความผิดหลายประเภทเป็นเรื่องที่ก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อส่วนรวมจึงได้มีการกำหนดไว้ให้การกระทำโดยประมาทเป็นความผิดอาญาซึ่งความประมาทเลินเล่อนั้นถือเป็นเงื่อนไขอันหนึ่งแห่งความรับผิดของบุคคลในทางอาญา และการกระทำโดยประมาทนั้นจะเป็นความผิดมิโทษได้ก็แต่เฉพาะบางเรื่องที่ถูกกฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น

การกระทำโดยประมาทคืออะไรนั้น ได้มีนักนิติศาสตร์ให้คำนิยามไว้ต่างๆ กัน และนักนิติศาสตร์ส่วนใหญ่มักจะอ้างถึงคำของ Baron Alderson ที่ได้กล่าวไว้ในคดีเรื่องหนึ่งอย่างเหมาะสมว่า ประมาทเลินเล่อคือการไม่ทำตามสิ่งที่วิญญูชนทำหรือทำตามสิ่งที่วิญญูชนจะไม่ทำ ในการดำเนินกิจการแห่งชีวิตตามปกติ ประมาทเลินเล่อเป็นแต่เพียงเหตุการณ์กระทำอันหนึ่ง (Objective Fact) ไม่เกี่ยวกับจิตใจของผู้กระทำการนั้น จิตใจของผู้กระทำนั้นจะเป็นอย่างไรจึงไม่ต้องนำมาพิจารณาเพราะเหตุว่าการกระทำโดยประมาทไม่ใช่เจตนาทำผิด ไม่ใช่เรื่องจิตใจชั่วร้ายอย่างไรแต่เป็นเรื่องของการกระทำที่ขาดหรือเกินกว่าปกติเท่านั้น ถ้าพิจารณาถึงจิตใจว่าต้องรู้สึกถึงความประมาทหรือไม่ประมาทด้วยแล้วก็จะกลายเป็นว่าคนที่ที่มีปกติวิสัยระมัดระวังมากจะถูกวินิจฉัยว่าประมาทง่ายกว่าคนที่สะเพร่าอยู่เป็นปกติ เพราะคนที่ระมัดระวังมากนั้นจิตใจของเขาย่อมมองเห็นการกระทำเป็นประมาทได้ง่ายแต่คนสะเพร่าเป็นนิสัยจะไม่มีวันประมาทตามความคิดความรู้สึกของเขาเลยเพราะเขามองไม่เห็นความสะเพร่าของเขาเอง⁴⁵

ศาสตราจารย์จิตติ ดิงศภัทิย์ ได้ให้คำนิยามของคำว่า "ประมาท" ว่าเป็น การขาดความระมัดระวังซึ่งความสำคัญอยู่ที่ว่า ความระมัดระวังนั้นจะเป็นการเพียงพอ ถ้าวางระดับความระมัดระวังได้

⁴⁴ ปริญญาดินดุข, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 42, น. 158.

⁴⁵ จิตติ ดิงศภัทิย์, "ประมาทเลินเล่อ," วารสารกฎหมาย, ฉบับที่ 1 ปีที่ 4, (มกราคม - เมษายน 2521), น. 13.

แล้ว หากปราศจากความระวังเสียทีเดียวหรือหากระวังแล้วแต่ยังไม่เพียงพอก็เป็นประมาทได้ทั้งสองประเภท⁴⁶ นอกจากนี้การกระทำโดยประมาทยังให้หมายความรวมถึงการงดเว้นไม่กระทำการที่จำเป็นต้องทำเพื่อป้องกันมิให้เกิดผลด้วย สำหรับ รศ.ดร.ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ ได้ให้คำนิยามของ คำว่า “ประมาท” ไว้ว่า การกระทำโดยประมาท ได้แก่ การกระทำความผิดมิใช่โดยเจตนา กล่าวคือ ผู้กระทำยังคงรู้สำนึกแต่ไม่ประสงค์ต่อผลหรือเล็งเห็นผลของการกระทำนั้น⁴⁷

การกระทำโดยประมาทของไทยนั้นสามารถแยกพิจารณาออกได้เป็น 2 ประเภทได้แก่

1.1 การกระทำโดยประมาทในทางแพ่ง

1.2 การกระทำโดยประมาทในทางอาญา

1.1 การกระทำโดยประมาทในทางแพ่ง⁴⁸

แม้ว่าคำว่า “ประมาท” หรือ “ประมาทเลินเล่อ” จะมีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อยู่หลายมาตรา เช่น มาตรา 217, 318, 398, 420, 441, 451, 623, 812, 831, 879 และมาตรา 905 เป็นต้น แต่จะเห็นได้ว่าในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้มีคำนิยามคำว่า “ประมาท” หรือ “ประมาทเลินเล่อ” ไว้แต่อย่างใด ฉะนั้น จึงต้องอาศัยแนวคำพิพากษาฎีกาเป็นหลักว่าอย่างไรจึงจะเป็นประมาทหรือไม่ประมาท

2.2 การกระทำโดยประมาทในทางอาญา

การกระทำโดยประมาทเป็นองค์ประกอบภายในสำหรับความผิดที่ผู้กระทำมิได้มีเจตนาอันเป็นข้อยกเว้นจากหลักทั่วไปจึงต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะว่าความผิดฐานใดบ้างที่กำหนดให้บุคคลต้องรับผิดชอบเมื่อได้กระทำโดยประมาท

คำว่า “ประมาท” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 ได้ให้คำแปลคำว่า “ประมาท” ไว้ว่า มัวเมา เลินเล่อ เผลอ ลืมสติ ซึ่งในกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา 43 บัญญัติว่า⁴⁹

“ที่ว่ากระทำโดยประมาทนั้น ท่านอธิบายว่า บุคคลกระทำโดยมิได้ตั้งใจ แต่กระทำโดยอาการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ คือ

(1) กระทำโดยปราศจากความระมัดระวังอันควรเป็นวิสัยของปกติชนก็ดี

⁴⁶ จิตติ ดิงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2536) น. 241.

⁴⁷ ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ, หลักกฎหมายอาญา ภาคทั่วไป แก้ไขเพิ่มเติม พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2548) น. 45.

⁴⁸ บัญญัติ สุชีวะ, “ประมาท,” บทบัญญัติ, ฉบับที่ 2 ปีที่ 21, (2506), น.276.

⁴⁹ เพิ่งอ้าง, น.269.

(2) ผู้หาเลี้ยงชีพด้วยศิลปศาสตร์ในกิจการอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น เป็นหมอหรือเป็นช่าง เป็นต้น ละเลยการอันควรต้องทำให้ดีในทางศิลปศาสตร์นั้นเสียก็ดี

(3) ทำฝ่าฝืนกฎหมาย ข้อบังคับหรือคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมายก็ดีเหล่านี้ถึงกระทำโดยมิได้ตั้งใจ ท่านก็ว่ากระทำโดยฐานประมาท"

ต่อมาเมื่อกฎหมายลักษณะอาญาถูกยกเลิกไป ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วรรคสี่ได้มีบัญญัติหลักเกณฑ์ของการกระทำโดยประมาทไว้ว่า "กระทำโดยประมาท ได้แก่ กระทำความผิดมิใช่โดยเจตนาแต่กระทำโดยปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นได้แต่หาได้ใช้เพียงพอไม่" ซึ่งจากบทบัญญัติดังกล่าวสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้⁵⁰

1) การกระทำโดยประมาทมิใช่เป็นการกระทำโดยเจตนา

การกระทำใดจะเป็นการกระทำโดยประมาทได้จะต้องปรากฏว่าผู้กระทำมิได้กระทำโดยเจตนาไม่ว่าจะเป็นเจตนาโดยประสงค์ต่อผลหรือเจตนาโดยเล็งเห็นผล เช่น ความผิดฐานทำให้คนตายโดยประมาทตามมาตรา 291 เป็นต้น ซึ่งการที่ผู้กระทำไม่มีเจตนาในการกระทำนั้นอาจเป็นเพราะไม่รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบภายนอกของความผิดหรือรู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบภายนอกของความผิดแต่ไม่ประสงค์ต่อผลหรือเล็งเห็นผล ถือได้ว่าผู้กระทำไม่มีเจตจำนง (willed) เพราะแท้จริงแล้วผู้กระทำมีเจตจำนงในการกระทำในสิ่งที่ตนกำลังกระทำอยู่ (willed movement)⁵¹ แต่ผู้กระทำมิได้ประสงค์ให้เกิดผลเป็นความผิดตามกฎหมายขึ้น ผู้กระทำจึงไม่มีเจตนาในทางอาญาเพราะขาดส่วนที่ประสงค์หรือเล็งเห็นผลแห่งความเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำของตน ดังนั้น ผู้กระทำจึงยังต้องรู้สำนึกอยู่เพราะหากไม่รู้สำนึกก็ไม่เป็นการกระทำ เมื่อไม่มีการกระทำก็จะเป็นการกระทำโดยประมาทมิได้

2) กระทำโดยปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ หมายความว่า จะต้องพิจารณาถึงภาวะหรือสถานการณ์ที่ผู้กระทำประสบอยู่ในขณะกระทำนั้นว่าผู้กระทำควรจะใช้ความระมัดระวังตามวิสัยและพฤติการณ์อย่างไรเป็นการกำหนดขนาดของความระมัดระวังที่ผู้กระทำควรต้องมี

3) ผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวังเช่นนั้นได้แต่หาได้ใช้เพียงพอไม่

การใช้ความระมัดระวังนี้จะต้องพิจารณาจากวิสัยของบุคคลสมมติเพราะการกระทำโดยประมาทต้องดูจากภายนอก บุคคลสมมตินี้คงเป็นเพียงบุคคลธรรมดาทั่วๆ ไปที่มีความรอบคอบ (Ordinary Prudent Man) หรืออาจเป็นบุคคลผู้มีวิชาชีพนั้นๆ ตามแต่วิสัยของผู้กระทำการในภาวะนั้นๆ

⁵⁰ หยุต แสงอุทัย โดยทวิเกียรติ มีนะกนิษฐ (บรรณาธิการ), กฎหมายอาญา ภาค 1 พิมพ์ครั้งที่ 19, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547) น.67.

⁵¹ ทวิเกียรติ มีนะกนิษฐ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2, น.147.

และตามวิสัยนั้นจะให้ความระมัดระวังได้เพียงใดขึ้นอยู่กับพฤติการณ์ว่าตนจะทำได้เพียงใด หากโดยวิสัยแล้วควรระมัดระวังได้แต่โดยพฤติการณ์ไม่อาจให้ความระมัดระวังได้หรือในทำนองกลับกันก็จะถือว่าผู้นั้นประมาทไม่ได้เพราะเขาทำดีที่สุดแล้ว

โครงสร้างความรับผิดทางอาญาในการกระทำโดยประมาท

การพิจารณาความรับผิดทางอาญาของบุคคลที่ได้กระทำโดยประมาทนั้นใช้หลักตามมาตรา 59 แห่งประมวลกฎหมายอาญาในการพิจารณาความรับผิดเช่นเดียวกับการพิจารณาความผิดของผู้กระทำความผิดที่ได้กระทำไปโดยเจตนา การกระทำที่เป็นการกระทำโดยประมาทจะถือว่าเป็นประมาทหรือไม่เป็นการพิจารณาถึงองค์ประกอบภายในของตัวผู้กระทำ หมายความว่า ถ้าเข้าหลักเกณฑ์ตามมาตรา 59 วรรคสี่ ที่บัญญัติว่า "การกระทำโดยประมาท ได้แก่ กระทำความผิดซึ่งมิใช่โดยเจตนาแต่กระทำโดยปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์และผู้กระทำอาจให้ความระมัดระวังเช่นนั้นได้แต่หาได้ใช้เพียงพอก็ไม่" ก็จะถือว่าบุคคลผู้กระทำความผิดนั้นได้กระทำโดยประมาทและจะถือว่าเป็นความผิดได้การกระทำนั้นๆ จะต้องเป็นการกระทำความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติให้การกระทำนั้นเป็นการกระทำโดยประมาทซึ่งเป็นความผิดตามกฎหมายด้วย

ก. ขอบเขตความรับผิดทางอาญาในการกระทำโดยประมาทของนิติบุคคล

เมื่อพิจารณาทบทวนคดีในประมวลกฎหมายอาญาของไทยแล้วจะเห็นได้ว่าไม่มีบทบัญญัติใดที่ได้บัญญัติความรับผิดทางอาญาในการกระทำโดยประมาทของนิติบุคคลไว้แยกต่างหากจากการกระทำโดยประมาทของบุคคลธรรมดา จึงทำให้เกิดเป็นปัญหาว่า นิติบุคคลจะมีความรับผิดในการกระทำโดยประมาทได้หรือไม่ หากมี นิติบุคคลจะมีความรับผิดทางอาญาในการกระทำโดยประมาทภายใต้ขอบเขตความรับผิดทางอาญาแค่ไหน เพียงใด

จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่า นอกจากจะพบว่าศาลฎีกาได้นำหลักเรื่องการแสดงเจตนาของนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 70 มาประกอบในการวินิจฉัยความรับผิดของนิติบุคคลมาโดยตลอดซึ่งเท่ากับศาลเห็นว่านิติบุคคลอาจมีความรับผิดทางอาญาเป็นการทั่วไปได้เหมือนดังเช่นบุคคลธรรมดาแล้ว และการที่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยคำว่า "ผู้ใด" นั้นให้หมายรวมถึงนิติบุคคลด้วย โดยศาลฎีกาวางหลักในการตัดสินใจไว้ว่าในกรณีที่ผู้แทนของนิติบุคคลได้กระทำการต่างๆ ไปภายในขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่และภายในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลและนิติบุคคลได้รับประโยชน์จากการนั้น นิติบุคคลย่อมมีความรับผิดทางอาญาได้ ซึ่งทำให้เห็นได้ว่าศาลฎีกาได้นำหลักเรื่องการแสดงเจตนาของนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 70 มาใช้ในการกำหนดความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล ทำให้ในทางปฏิบัติ นิติบุคคลสามารถมีความรับผิดทางอาญาเป็นการทั่วไปได้ก็ยังพบว่าศาลไทยยังได้มีการขยายขอบเขตให้นิติบุคคลรับผิดในความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทด้วย ดังปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3446/2537

จากที่ได้กล่าวไปแล้วว่า ความผิดทางอาญาที่เกิดขึ้นจากการกระทำโดยประมาทนั้นเป็นความผิดที่ได้กระทำโดยมิใช่เจตนา แต่กระทำโดยปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ ผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวังเช่นนั้นได้แต่หาได้ใช้เพียงพอไม่ (มาตรา 59 วรรค 4 แห่งประมวลกฎหมายอาญา) ดังนี้ เมื่อเห็นว่า การกระทำโดยประมาทมิใช่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยเจตนา การที่จะนำแนวคำพิพากษาฎีกาของไทยตามคำพิพากษาฎีกาที่ 787 - 788/2506 มาใช้เป็นบรรทัดฐานในการลงโทษนิติบุคคลสำหรับการกระทำโดยประมาทจึงไม่อาจจะทำได้ เนื่องจากแนวคำพิพากษาฎีกาดังกล่าวศาลฎีกาได้วางหลักในการวินิจฉัยว่านิติบุคคลอาจมีความรับผิดทางอาญาในความผิดที่ต้องการเจตนาได้ ศาลฎีกาได้ถือหลักจากการแสดงเจตนาในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 70 วรรค 2 มาเป็นเจตนาในทางอาญาด้วย และการที่ศาลฎีกาได้ลงโทษนิติบุคคลในความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายตามมาตรา 291 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 3446/2537 ดังกล่าวเป็นการทำให้เกิดความน่าสงสัยที่ว่า การพิพากษาในคดีดังกล่าวเท่ากับเป็นกรณีที่ศาลฎีกาได้วางหลักว่านิติบุคคลอาจมีความรับผิดทางอาญาเป็นการทั่วไปได้ไม่เฉพาะแต่กรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยตรงหรือโดยปริยายเท่านั้นซึ่งเป็นเรื่องที่น่าจะขัดกับเจตนารมณ์ของฝ่ายนิติบัญญัติที่มีเจตนารมณ์ให้นิติบุคคลรับผิดทางอาญาในบางกรณีเท่านั้น การที่ศาลฎีกาได้พิพากษาลงโทษนิติบุคคลในทางอาญาดังกล่าวจึงเป็นการตีความล้าหน้ากฎหมายโดยไม่มีหลักการที่ศาลไทยพิพากษาลงโทษนิติบุคคลทางอาญาได้เลย⁵²

ข. ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดอาญาโดยประมาทของนิติบุคคล

ก่อนหน้าปี พ.ศ. 2537 ไม่ปรากฏว่ามีคำพิพากษาฎีกาที่ลงโทษนิติบุคคลที่กระทำความผิดอาญาโดยประมาทจนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2537 ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3446/2537 ลงโทษนิติบุคคลในความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291 ซึ่งนับได้ว่าคำพิพากษาดังกล่าวเป็นคำพิพากษาฎีกาคดีแรกที่ลงโทษนิติบุคคลในการกระทำผิดฐานประมาทซึ่งเป็นความผิดอาญาทั่วไปทั้งๆ ที่บทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญายังไม่มีความชัดเจนและยังเป็นข้อถกเถียงกันอยู่ว่านิติบุคคลจะมีความรับผิดอาญาในการกระทำโดยประมาทได้หรือไม่

⁵² สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, "ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับคำพิพากษาฎีกาที่ 3446/2537 เรื่องความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล," วารสารนิติศาสตร์, ฉบับที่ 2 ปีที่ 25, (มิถุนายน 2538), น. 271.

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาลงโทษนิติบุคคลในการกระทำความผิดโดยประมาทในความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ได้แก่ ความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3446/2537⁵³ “รถยนต์บรรทุกก๊อชคันหมายเลขทะเบียน 71-0415 กรุงเทพมหานคร เป็นของจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด มีจำเลยที่ 2 เป็นกรรมการผู้จัดการ ในวันเวลาและสถานที่เกิดเหตุตามฟ้องนายสุทัน ผักแคเล็ก ลูกจ้างของจำเลยที่ 1 ได้ขับรถยนต์บรรทุกก๊อชคันดังกล่าวเพื่อนำก๊าซปิโตรเลียมเหลว (แอล.พี.จี.) ไปส่งให้แก่ลูกค้า และได้เกิดเหตุพลิกคว่ำทำให้เกิดเพลิงไหม้ทรัพย์สินของผู้อื่น และบุคคลอื่นถึงแก่ความตายได้รับอันตรายสาหัส และได้รับอันตรายแก่กายเป็นจำนวนมาก ศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษจำเลยทั้งสองตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291 ซึ่งเป็นกฎหมายบทที่มีโทษหนักที่สุดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 90 ให้ลงโทษจำเลยที่ 1 ปรับ 20,000 บาท จำเลยที่ 2 จำคุก 5 ปี ศาลอุทธรณ์พิพากษายืน และศาลฎีกาได้พิพากษาแก้เป็นว่า ให้ลงโทษจำคุกจำเลยที่ 2 มีกำหนดระยะเวลา 2 ปีและปรับ 20,000 บาท ส่วนโทษจำคุกให้รอการลงโทษไว้มีกำหนด 3 ปี ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56”

ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3446/2537 ศาลฎีกาได้พิพากษาลงโทษนิติบุคคลในความผิดอาญาฐานประมาทเป็นเหตุให้บุคคลอื่นถึงแก่ความตายตามมาตรา 291 แห่งประมวลกฎหมายอาญาซึ่งนับได้ว่าคดีนี้เป็นคำพิพากษาศาลฎีกาครั้งแรกที่ศาลฎีกาได้พิพากษาลงโทษนิติบุคคลในการกระทำความผิดฐานประมาทซึ่งเป็นความผิดอาญาทั่วไป ทั้งๆ ที่บทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญายังไม่มีบัญญัติความรับผิดทางอาญาสำหรับนิติบุคคลในการกระทำความผิดฐานประมาทไว้ชัดเจน บทบัญญัติในมาตรา 291 น่าจะเหมาะแก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้น สังเกตได้จาก โทษที่กำหนดไว้ในมาตรา 291 ก็มีเพียง ซึ่งไม่เหมาะกับการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นนิติบุคคล และการลงโทษนิติบุคคลดังกล่าวก็ไม่ก่อให้เกิดผลดีหรือไม่ต้องตรงตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษแต่ประการใด และบางครั้งอาจไม่คุ้มค่ากับความเสียหายที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งความเสียหายใดๆ ที่เกิดขึ้นแก่ชีวิต ร่างกาย และ/หรือทรัพย์สินของบุคคลอื่นในสังคมโดยรวม การที่จะให้นิติบุคคลต้องรับผิดในการกระทำของตนกรณีที่เกิดกระทำโดยประมาทนั้น ควรที่จะมีการแก้ไขกฎหมายโดยแยกส่วนความรับผิดและกำหนดโทษในการกระทำโดยประมาทของบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลออกจากกันให้ชัดเจน

⁵³ ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2543) น. 178-191.

ค. ข้อสังเกตเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลซึ่งได้กระทำโดยประมาท⁵⁴

คำพิพากษาฎีกาที่ 3446/2537 นี้เป็นคำพิพากษาคดีแรกที่ศาลฎีกาพิพากษาลงโทษนิติบุคคลในความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทโดยศาลฎีกาได้พิพากษาลงโทษนิติบุคคลในความผิดฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นแก่ความตายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291 ซึ่งคดีนี้เองได้กลายเป็นคดีตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นปัญหาว่าการนำกฎหมายอาญาทั่วไปมาปรับใช้ลงโทษแก่นิติบุคคลนั้นมีความเหมาะสมหรือไม่และการลงโทษนั้นจะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษได้มากน้อยเพียงใด

จากคำพิพากษาดังกล่าวมีข้อสังเกตเกี่ยวกับการกำหนดความผิดและโทษทางอาญาของนิติบุคคล ดังนี้

1) คำพิพากษาฎีกาที่ 3446/2537 เป็นคำพิพากษาคดีแรกที่ลงโทษนิติบุคคลในความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท โดยศาลฎีกาได้พิพากษาลงโทษนิติบุคคลในความผิดฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291

ปัญหาจึงนำพิจารณาว่า ศาลฎีกาได้พิจารณการกระทำโดยประมาทของจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคลอย่างไร เนื่องจาก ในคำพิพากษาที่เป็นบรรทัดฐานอย่างในคำพิพากษาฎีกาที่ 787 - 788/2506 นั้นเป็นคำวินิจฉัยว่านิติบุคคลมีความผิดในความผิดที่ต้องกระทำโดยเจตนา โดยศาลฎีกาถือเอาเจตนาของผู้แทนนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 70 วรรคสองมาเป็นเจตนาในกฎหมายอาญา

แต่ในกรณีตามคำพิพากษาฎีกาที่ 3446/2537 นี้ เป็นการกระทำโดยประมาทไม่ใช่การกระทำโดยเจตนา จึงไม่อาจอ้างหลักตามแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 787-788/2506 เป็นบรรทัดฐานได้

2) หากพิจารณาลักษณะของการกระทำโดยประมาท ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วรรค 4 ซึ่งบัญญัติว่า

“กระทำโดยประมาท ได้แก่ กระทำความผิดมิใช่โดยเจตนาแต่กระทำโดยปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีตามวิสัย และพฤติการณ์ และผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวังเช่นนั้นได้แต่หาได้ใช้เพียงพอไม่”

ข้อความดังกล่าวพอจะเห็นได้ว่า เฉพาะบุคคลธรรมดาที่มีชีวิตจิตใจเท่านั้น ที่จะมีความประมาทในทางอาญาได้ ทั้งนี้ เนื่องจากการพิจารณาว่าควรมีระมัดระวังหรือไม่นั้นจะต้องดูจากวิสัย และพฤติการณ์ที่ผู้นั้นอาจใช้ความระมัดระวังได้

⁵⁴ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 52 ,น. 268-271.

“วิสัย” ที่บุคคลจะต้องใช้ความระมัดระวัง หมายความว่า “ลักษณะที่เป็นอยู่ของบุคคล ผู้กระทำบางที่เรียกว่า สภาพภายในตัวผู้กระทำ

“พฤติการณ์” หมายถึง ข้อเท็จจริงประกอบการกระทำ บางที่ก็เรียกว่าเหตุภายนอกตัวผู้กระทำ

จากความหมายของการระมัดระวังโดย “วิสัย” และ “พฤติการณ์” ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า เฉพาะบุคคลธรรมดาเท่านั้นที่จะมีการกระทำโดยประมาทได้

หากพิจารณาจากคำพิพากษาฎีกาที่ 3446/2537 แล้ว ศาลฎีกาได้วินิจฉัยแล้ว จำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคลได้กระทำโดยประมาท โดยวินิจฉัยว่า “..การกระทำของจำเลยที่ 1 (บริษัท นิติบุคคล) จึงเป็นการกระทำโดยประมาท ปราศจากความระมัดระวังซึ่งจำเลยที่ 1 ผู้มีอาชีพประกอบกิจการค้าและขนส่งก๊าซ ซึ่งเป็นวัตถุไวไฟและอันตรายตามวิสัยและพฤติการณ์ของผู้ประกอบกิจการค้า เช่น จำเลยที่ 1 จำต้องใช้ความระมัดระวังมากเป็นพิเศษกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพชนิดอื่น เพราะถ้าหากมิได้ ใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษแล้วก็จะเกิดอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่นที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยเช่นคดีนี้

จะเห็นได้ว่า ศาลฎีกามิได้วินิจฉัยว่า จำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคล ไม่ได้ใช้ความระมัดระวังตามวิสัยและโดยพฤติการณ์อย่างไรหรือจะถือเอาการกระทำโดยประมาทของจำเลยที่ 2 ที่เป็นผู้แทนนิติบุคคลเป็นการกระทำโดยประมาทของจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคล ทำนองเดียวกับการวินิจฉัยใน คำพิพากษาฎีกาที่ 787-788/2506 ซึ่งไม่น่าจะเป็นเช่นนั้นได้ เนื่องจากว่าในคำพิพากษาดังกล่าวใช้มาตรา 70 วรรค 2 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าการแสดงเจตนาของผู้แทนนิติบุคคลภายในขอบอำนาจและภายในวัตถุประสงค์ย่อมเป็นการแสดงเจตนาแทนตัวนิติบุคคลนั่นเอง แต่ทั้งนี้ไม่หมายรวมถึงการกระทำโดยประมาทแต่อย่างใด

3) แม้ศาลฎีกาในคำพิพากษาฎีกาที่ 3446/2537 จะวินิจฉัยว่าจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคล มีความผิดตามมาตรา 291 แห่งประมวลกฎหมายอาญารฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายก็ตาม แต่ศาลฎีกาก็ไม่อาจลงโทษจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคล ตามบทบัญญัติดังกล่าวได้ เพราะกฎหมายบัญญัติให้ “..ระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี และปรับไม่เกินสองหมื่นบาท”

ดังนั้น ในคดีดังกล่าวศาลฎีกาจึงได้ระวางโทษตามที่ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์วินิจฉัยลงโทษปรับสองหมื่นบาทเท่านั้นเนื่องจากศาลไม่อาจลงโทษจำคุกจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคลได้เพราะโดยสภาพของนิติบุคคล ศาลไม่อาจลงโทษจำคุกได้

ปัญหาความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลนี้จึงดูประหนึ่งว่า หากจำเลยเป็นนิติบุคคลแล้ว จำเลยก็จะได้รับอภิสิทธิ์ที่ศาลไม่อาจลงโทษอย่างอื่นได้ นอกจากโทษปรับและริบทรัพย์สินเท่านั้น ไม่ว่า

ความผิดที่ศาลวินิจฉัยว่านิติบุคคลได้กระทำความร้ายแรงเพียงไรก็ตามและแม้กฎหมายจะบัญญัติถึงโทษจำคุก ศาลก็ไม่อาจจะลงโทษจำคุกได้

4) จากข้อสังเกตดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า นิติบุคคลไม่อาจมีความรับผิดชอบทางอาญาในความผิดที่บทบัญญัติของกฎหมายใช้คำว่า “ผู้ใด” โดยมีได้เจาะจงให้นิติบุคคลต้องรับผิดชอบ หรือมิได้เจาะจงให้ผู้ที่มี “ฐานะ” อย่างใดต้องรับผิดชอบ เพราะฝ่ายนิติบัญญัติมิได้มีเจตนารมณ์ที่จะให้ลงโทษนิติบุคคลในกรณีดังกล่าวแต่อย่างใด และผลตามมาจึงเป็นว่า การที่ศาลลงโทษนิติบุคคลทางอาญาในกรณีดังกล่าวโทษที่กำหนดไว้ก็ไม่ใช่โทษที่ฝ่ายนิติบัญญัติเจตนาจะให้ลงแก่นิติบุคคลแต่อย่างใด

ดังนั้น การที่ศาลฎีกาของไทยยังคงลงโทษนิติบุคคลในกรณีดังกล่าวแม้ไม่ตรงกับเจตนารมณ์ของฝ่ายนิติบัญญัติก็ตาม ทำให้ศาลฎีกาของไทยจำต้องลงโทษนิติบุคคลเท่าที่สภาพของนิติบุคคลจะเปิดช่องให้ลงโทษเท่านั้นโดยศาลฎีกาไม่อาจใช้ดุลพินิจลงโทษตามระวางโทษที่กฎหมายกำหนดไว้ได้ ดังเช่น ในคดีตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3446/2537 แม้คดีดังกล่าวจะร้ายแรงและสะท้อนขวัญแก่คนทั่วไป เนื่องจากมีคนตายเป็นจำนวนมากและมีความเสียหายทางทรัพย์สินมหาศาลก็ตาม ศาลฎีกาจึงได้แต่ลงโทษปรับนิติบุคคลในอัตราสูงสุดคือ 20,000 บาท เท่านั้น